

CARLO GOLDONI

EL VENTALL

TRADUCCIÓ DE MIQUEL DESCLOT

Institut del Teatre
Departament de Cultura

Carlo Goldoni va néixer a Venècia el 1707. Va fer la carrera de dret. Ja de petit s'interessà pel teatre, i així que va poder formà part de diverses companyies teatrals, amb la qual cosa tingué l'oportunitat de recórrer Itàlia. Exercí d'advocat a Pisa fins al 1748 i després a Venècia, on es consagrà com a comediògraf. El 1762 s'instal·là a París i va escriure nombroses obres en francès —entre les quals cal esmentar les cèlebres *Mémoires*— i en italià. És autor també de diversos llibrets d'òpera, alguns dels quals han esdevingut famosos. El seu estil, oposat al de la commedia dell'arte, li valgué dures crítiques de Carlo Gozzi, el qual reprèn l'element fantàstic del gènere, mentre que Goldoni, més d'acord amb l'element realista, utilitza un llenguatge natural amb expressions del dialecte venecià. Les seves comèdies van tenir una gran difusió a Europa, gràcies a l'existència de traduccions a altres llengües, especialment el francès, l'anglès i l'alemany; a la fi del segle XVIII circulaven més de tres-centes versions d'obres goldonianes en catorze idiomes. Les obres de Goldoni no s'han de considerar circumscrites únicament als ambients venecià i parisenc; el seu teatre és plenament europeu i mostra la confrontació entre el vell i el nou. L'autor fa del teatre un instrument de lectura del món.

Goldoni morí a París el 1793, fa exactament 200 anys.

CARLO GOLDONI

EL VENTALL

(AMB DOS FINALS ALTERNATIUS EN SENGLÉS APÈNDIXS)

TRADUCCIÓ I PRESENTACIÓ
DE MIQUEL DESCLOT

Institut del Teatre

Diputació de Barcelona

INSTITUT DEL TEATRE

INSTITUT DEL TEATRE
DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA
Director: Pau Monterde

COL·LECCIÓ POPULAR DE TEATRE CLÀSSIC UNIVERSAL
Director de la col·lecció: Josep M. Carandell

Comissió de Publicacions:
Montserrat Álvarez-Massó
Sergi Belbel
Josep M. Carandell
Francesc Castells
Feliu Formosa
Jaume Melendres
Pau Monterde
Joan Ollé

Títol original: *Il ventaglio*
© de la traducció: Miquel Desclot, 1993
Disseny gràfic: SDD

Primera edició: novembre, 1993

Propietat d'aquesta edició (inclòs el disseny de la coberta):
Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona
Carrer de Sant Pere més baix, 7. 08003 Barcelona
Telèfon: 268 20 78. Fax: 268 10 70

Impressió: Libergraf
Dipòsit legal: B-36.039-1993
ISBN: 84-7794-255-2

PRESENTACIÓ

Cap a l'agost de 1761, Carlo Goldoni rebia a Venècia una carta d'un tal Monsieur Zanuzzi, primer galant de la Comédie Italienne de París, que havia de capgirar l'evolució de la seva carrera. Segons ens conta ell mateix a les seves *Memòries*, «aquell home, estimable per les seves maneres i pel seu talent, s'havia endut a França el manuscrit de la meua comèdia titulada *El filllet d'Arlequí perdut i retrobat*. Havia presentat aquesta peça als seus companys, que la van trobar bona; la van representar i va ser rebuda amb gran plaer; havia confirmat, deia ell, la reputació de què les meves obres gaudien a França ja feia temps, i la meua persona hi era sol·licitada.

»El senyor Zanuzzi, en conseqüència d'aquest preliminar, havia estat encarregat pels primers gentilhomes de la Cambra del Rei i gestors dels espectacles de Sa Majestat de presentar-me un contracte per dos anys, amb una retribució honorable.»¹

Cansat de les rivalitats i les intrigues venecianes i de l'obligació de produir tantes obres l'any a canvi d'uns guanys més aviat magres i, encara, amoïnats per la seva «jubilació»,² Goldoni s'hi va engrescar fàcilment. Però no

1. *Mémoires*, edició de Paul de Roux, Mercure de France, París, 1987, pàg. 283.

2. «Era només per dos anys que em cridaven a França; però jo ja preveia que, un cop expatriat, em seria molt difícil tornar; el meu estat

podia abandonar Venècia ni les seves obligacions de la nit al dia i, doncs, encara va trigar uns mesos a deixar les seves coses en ordre. Fins i tot va tenir temps de reflexionar sobre la seva sort en una nova comèdia, «veneciana i al·legòrica», *Un dels últims vespres de Carnaval*, i acomiadar-se així del seu país des de l'escena. Finalment, a primers d'abril de 1762, Carlo Goldoni sortia de Venècia amb la dona i el nebot cap a París. El comiat d'Itàlia, però, es faria amb parsimònia, car es van anar aturant a Ferrara, a Bolonya, on ell encara es va veure obligat a escriure una peça, a Mòdena, a Reggio Emilia, a Parma, a Piacenza i a Gènova. A la fi, d'allà van passar per mar a Niça: «Vaig sortir de Niça l'endemà per passar el Var, que separa França d'Itàlia; vaig renovar l'adéu al meu país i vaig invocar l'ombra de Molière perquè em guiés pel seu.»³

El 26 d'agost de 1762, Goldoni arribava per fi a París. Mentrestant, s'havia produït a la capital una novetat que el concernia especialment: la Comédie Italienne s'havia ajuntat amb l'Opéra Comique, i el resultat de la simbiosi no feia sinó desvetllar un contrast escassament engrescador: «Jo veia els dies d'Opéra Comique una aflluència de gent astoradora, i els dies dels Italians, la sala buida; però això no m'espantava; els meus estimats compatriotes només representaven peces rutinàries, peces de canemàs del gènere tronat, d'aquell gènere que jo havia reformat a Itàlia. “Jo donaré —em deia entre mi—, jo donaré caràcters, sentiment, dinamisme, trama, estil.” Vaig fer saber aquestes idees als meus comediantes. Els uns m'encoratjaven a seguir el meu pla, els altres no volien res més que farses; els primers eren els galants, que volien peces

era precari, calia sostenir-lo amb treballs penosos i assidus, i temia els dies tristos de la vellesa en què les forces disminueixen i les necessitats augmenten», *Mémoires*, pàg. 284.

3. *Mémoires*, pàg. 288.

escrites; els darrers eren els còmics, que, avesats a no aprendre's mai res de memòria, tenien l'ambició de brillar sense prendre's la molèstia d'estudiar.»⁴

En efecte, Goldoni es va trobar que la companyia italiana de París vegetava en el mateix estat de desídia en què ho feien les companyies del nord d'Itàlia, una vintena d'anys abans, quan ell havia emprès la reforma del teatre d'aquelles terres, que fins aleshores malvivia rutinàriament de les escorialles de la commedia dell'arte, mentre a la resta d'Europa ja feia temps que la lliçó de Molière havia estat apresada. Els actors crescuts en el conreu de la màscara estereotipada i en la improvisació es resistien a ser personatges realistes a cara descoberta, amb un paper perfectament delimitat que no admetia desviacions improvisatòries. Les primeres peces que escriu per a ells, amb la intenció de reformar-los i habitar-los al teatre realista burges, resulten un fracàs. Però Goldoni, que era un home pràctic de molts recursos, no ho dóna tot per perdut, encara, i es determina a treure el màxim partit de les escasses possibilitats que oferien aquells actors d'ofici tan poc versàtil. Per l'abril de 1763, escriu en aquests termes al seu amic bolonyès Francesco Albergati Capacelli: «Estic pensant en un nou gènere de comèdia per veure si puc treure res d'aquests actors. Com que no s'aprenen els textos i no són capaços d'executar escenes llargues ben construïdes, he imaginat una comèdia dividida en escenes extremament curtes, espurnejants, animades per un moviment perpetu en què els actors hagin d'actuar més que no pas parlar. Caldrà assajar molt, caldrà molta paciència i molta feina, però estic decidit a veure si amb aquest nou sistema me'n surto. El títol de la comèdia és *El ventall*. Un ventall de dona obre la peça, la tanca i en constitueix tota la intriga.»

4. *Mémoires*, pàg. 295.

Malgrat l'astúcia i l'ofici de Goldoni, la nova comèdia, a mig camí entre el canemàs d'una farsa de màscares i el teatre literari, es revela encara excessiva per a les possibilitats o la disponibilitat d'aquella companyia decadent, i en pujar a l'escenari, el 27 de maig de 1763, s'ensorra inapel·lablement. En una altra carta al mateix amic bonyès, quinze dies després del daltabaix, el venecià es queixava també de l'escassa receptivitat del públic parisenc: «El gust per les bones comèdies en aquest país s'ha acabat. El teatre modern francès fa pena: ja no es para atenció a la trama, als caràcters, a la veritat. Només fan cas de les escenes, els *couplets*, les *tirades*, les *fautes de détail...*» Com és natural, una derrota així de la seva murrièria de gat vell de l'escena, i a la capital cultural d'Europa, al país del seu admirat Molière, devia afectar profundament Goldoni, que evitaria amb tota cura parlar-ne a les seves *Memòries*, altrament tan pròdigues en notícies i comentaris de totes les seves peces i els seus avatars. Després d'això, Goldoni, que ja no tenia l'energia de la seva joventut, renunciaria a reformar aquella colla de còmics rutinaris i, en acabar el contracte de dos anys, els deixaria. El guió que havia treballósament imaginat per a ells, tanmateix, li semblava digne de sobreviure al desastre i es va posar a treballar-hi per convertir-lo en una comèdia italiana de les que ell sabia fer triomfar al seu país. Aquell *L'éventail* en francès de la Comédie Italienne va esdevenir, doncs, aquest *Il ventaglio* en italià toscà que coneixem avui.

Un cop enllestida la comèdia, pel novembre de 1764, Goldoni l'envia al seu antic empresari venecià, Francesco Vendramin, amb qui pel maig del mateix any s'havia compromès a procurar-li les comèdies que escrivís a França, convenientment reelaborades per a ús dels venecians, amb la ben legítima intenció de rendibilitzar la feina que a París li reportava un èxit tan galdós. En una carta del 27

de novembre, li presentava *El ventall* en els termes següents: «Heus aquí la cinquena: aquesta és una gran comèdia, una gran comèdia perquè m'ha costat un gran esforç, i un gran esforç costarà als còmics representar-la. Esforç d'atenció, i d'alguns assajos més del compte; però és d'aquelles comèdies que fan lluir el talent i l'habilitat dels còmics. Llegint-la us fareu prou càrrec de la comèdia, però us en fareu molt més si us la imagineu dalt de l'escenari. En coneixeu de semblants: per exemple, *El filòsof anglès*, *La placeta*, *Batusses a Chioggia*, però aquesta és la més travada de totes; observeu l'entrelligament dels personatges, que d'un acte a l'altre estan sempre enllaçats, i que l'escenari no queda buit ni un sol moment. No us envio les escenes en plec separats, com de costum, perquè serien tants que hi hauria hagut el doble de paper. El cop d'ull de la primera escena, l'escena muda del tercer acte, i el joc perpetu de totes les parts de l'escenari i de tots els personatges són coses, al meu entendre, que caldria vigilar en especial... Recomaneu que facin uns quants assajos. Tot depèn de l'execució. La comèdia depèn dels còmics, i sé que està en bones mans, etc.». Evidentment, Goldoni està molt segur del que ha fet i molt escarmentat del que han fet amb la seva obra.

A Venècia, *El ventall* s'estrenava el 4 de febrer de 1765, al teatre San Luca, on va caldre representar-la fins a set vegades consecutives, cosa que a l'època ja constituïa un èxit clamorós (!). En canvi, sense la presència activa de l'autor, la comèdia va haver d'esperar la publicació fins a l'any 1789, en què per fi va aparèixer, encara en vida de Goldoni, per obra de l'editor venecià Zatta. A partir d'aquell moment, *El ventall* va esdevenir una obra d'èxit immancable, fins al punt de convertir-se en una de les peces més traduïdes del seu autor, al costat de la cèlebre *L'hostalera* (*La locandiera*). En català, però, no s'havia de traduir fins a la primeria del nostre segle, en què la Biblioteca

Popular de L'Avenç en publicava, l'any 1908, la versió de Narcís Oller, amb el títol d'*El vano*.

* * *

El ventall italià conserva, en efecte, el caràcter híbrid amb què Goldoni havia concebut el guió en francès per als seus actors de la Comédie Italienne, avesats al moviment i a l'expressió gestual de les arlequinades, però incapços de recrear caràcters verbalment dibuixats. Així, *El ventall* s'allunya una mica de la comèdia de caràcter que el venecià havia aconseguit imposar, per acostar-se de nou a la pantomima, sense perdre tanmateix el sentit d'unitat dramàtica, minuciosament dissenyada, del teatre literari clàssic. D'una banda, el dràstic sacrifici verbal en favor de l'acció —fins i tot hi ha una escena enterament muda— aprima el traç dels personatges, amb les úniques excepcions de Giannina i el Comte, fins a reduir-los a simples esbossos. De l'altra, en canvi, l'arquitectura escènica s'hi desplega amb una precisió mil·limètrica, sotmesa a un treball de simetria i d'equilibri extraordinari, resolta a més a més, com per accentuar el virtuosisme de l'enginyer, en un sol espai escènic immutable.

Si la construcció de la peça mereix un lloc d'honor als manuals de dramaturgia, el ventall (amb perdó) social que desplega *El ventall* es mereixeria un lloc semblant en algun hipotètic manual de sociologia del segle XVIII. Goldoni hi fa aparèixer una mostra enciclopèdica dels tipus socials de l'època: l'aristòcrata arruïnat, l'aristòcrata florent, el burgès calent d'armilla, el menestral, el pagès, el servent..., tots ells reunits amb aparent naturalitat en un cap de plaça d'un poblet a la vora de Milà. Naturalment, però, Goldoni no té cap intenció pedagògica, sinó que se serveix de l'improbable poti-poti social de la placeta per activar l'energia latent en els contrastos i els xocs entre tipus

socials tan dissemblants, que esdevenen així un dels motors del desenvolupament de la comèdia.

L'altre motor, el fonamental, d'aquesta maquinària de rellotgeria és el de tantes comèdies: la dèria de l'aparellament. En aquest cas, amb dues parelles en potència i quasi tots els altres personatges entestats a intervenir-hi, ajudant o entrebancant. El ventall d'una de les dames casadores, passant de mà en mà deu vegades abans d'atènyer la seva oportuna destinació, s'erigeix en testimoni i en símbol de l'energia espurnejant que mou la peça. Una energia, però, que no sembla pas que tingui altra finalitat que aquesta, perquè, comptat i debatut, no fa sinó empènyer l'adminicle femení d'un cantó a l'altre de l'escenari: al cap i a l'últim, l'acció constant de l'obra no condueix sinó a la confirmació de les parelles ja establertes al començament de la peça. Així, doncs, *El ventall*, més i tot que la famosa comèdia de Shakespeare, mereixeria el títol *Molt soroll per no res* o *Molta fressa i poca endreça*.

Pel que fa a l'estil, és evident que Goldoni hi culmina el procés d'essencialització verbal que ja s'havia començat a manifestar una mica abans, en les últimes obres del període venecià. Aquí, però, justament perquè l'obra havia nascut per facilitar les coses a uns actors més destres en l'acció que no pas en la paraula, la llengua arriba a un extrem de nuesa, de nervi i de rapidesa insòlits. Paral·lelament, es fixa una atenció també extrema en el gest i en el moviment escènic, fins al punt que l'obra s'inicia amb un quadre vivent sense paraules, i el tercer acte s'enceta amb una pantomima pura.

* * *

La present versió va néixer a la primavera de l'any 1990 per encàrrec precipitat de la companyia del Teatre del Sol, de Sabadell, que inicialment s'havia proposat de ressuscitar

la vella versió de Narcís Oller, però que a l'hora de la veritat s'havia convençut que aquell text no es podia recuperar ni amb la microcirurgia més sofisticada. El novel·lista de Valls, en efecte, no va ser mai un escriptor de llengua flexible, segura i fiable, però si aquest defecte pot arribar a passar com a mal menor en una novel·la, en teatre la cosa creix fins a esdevenir una bola gegantina que entrebanca les llengües i s'engargussa a les goles. A part que alguns dels criteris de traducció adoptats per Oller han envellit de tal manera que avui dia ens semblen del tot inacceptables. La perplexitat de la companyia sabadellenca davant aquell Goldoni que els resultava tan poc natural n'és un testimoni suficient. Però, malgrat aquesta caducitat irreparable, cal reconèixer a Oller el mèrit d'haver introduït Goldoni en la nostra Renaixença: la mateixa Biblioteca Popular de l'Avenç va publicar-li també, l'any 1909, *El sorruì benefactor* i *L'avar*, les dues comèdies franceses de l'últim període del venecià. Ningú no havia prestat tanta atenció a Goldoni, entre nosaltres, des que l'escriptor maonès Vicenç Albertí n'havia traduït —o adaptat, més aviat— vuit títols, a principi del segle XIX, per a ventura dels menorquins.

Cal aclarir que l'original de la versió definitiva d'*El ventall* no és escrit en el saborós dialecte venecià que Goldoni utilitzava amb gran efecte en obres com, per exemple, *Batusses a Chioggia*, que només li és anterior de dos anys, sinó que és escrit en un italià literari comparativament neutre i descolorit. A part que l'obra no és específicament veneciana (Goldoni la situa expressament vora Milà, a la Llombardia), l'elecció s'explica pel disseny de radical economia lingüística que ja hem comentat —i probablement, també, per les dificultats que li hauria creat la barreja social que hi enginyava. En conseqüència, doncs, jo vaig encarrilar la meua versió catalana per un camí funcional equivalent, amb escasses notes de color, que deixés lliscar l'obra sense grinyols, al ritme del nerviós moviment escènic.

A petició de la companyia del Teatre del Sol, que trobava l'acabament de la peça una mica massa sobtat, vaig elaborar un parell de finals alternatius al de la comèdia original, que aquí s'ofereixen en sengles apèndixs. El primer no és res més que la versificació de la precipitada conclusió de Goldoni; el segon, un comiat de cadascun dels personatges, amb un rodolí per cap.

MIQUEL DESCLOT

BIOBIBLIOGRAFIA

- 1707 Neix a Venècia, el 25 de febrer, de pare modenès i mare emiliana.
- 1712 El pare se'n va a Roma a estudiar medicina. La mare es queda a Venècia, per passar més tard a Chioggia.
- 1719 Cursa estudis internat al col·legi dels jesuïtes, a Perugia, on el seu pare exerceix la medicina.
- 1720 Cursa estudis internat al col·legi dels dominicans, a Rímini.
- 1721 S'escapa amb una companyia de comedians cap a Chioggia, on hi ha la seva mare.
- 1723-25 Estudia dret a la universitat de Pavia, d'on serà expulsat.
- 1725-27 Segueix el seu pare per diverses ciutats italianes. Reprèn els estudis de dret.
- 1729-30 Escriu dos entremesos còmics al Friül, on treballa per al canceller Zabottini.
- 1732 Acaba els estudis de dret a Pàdua.
- 1733 És secretari del ministre de la Sereníssima, a Milà.
- 1734 Triomfa a Venècia amb la tragèdia *Belisari*, de la mà de la companyia de Giuseppe Imer.
- 1735-36 Recorre diverses ciutats del nord d'Itàlia amb la companyia d'Imer. A Gènova es casa amb Nicoletta Connio, de dinou anys, filla d'un notari de la ciutat.

- 1741-43 És cònsol de Gènova a Venècia.
- 1743-48 Emprèn una vida nòmada per diverses ciutats: Bolonya, Rímini, Florència, Siena, Volterra i, finalment, Pisa, on s'instal·la el 1745 com a advocat. L'any 1744, s'estrena *La dona eixerida*, la seva primera comèdia escrita de dalt a baix, en superació dels guions d'arlequinades improvisatòries; i l'any següent, *El criat de dos amos*. Entra en contacte amb el *capocomico* Gerolamo Medebac.
- 1748 Torna a Venècia, passant per Mòdena, per esdevenir autor titular del teatre Sant'Angelo, contractat per Medebac. Estrena *La viuda múrria*.
- 1749 Per un salari anual de quatre-cents cinquanta ducats, es compromet amb Medebac per quatre anys a proporcionar deu obres cada temporada. Estrena *La fadrina honrada*. S'inicia la seva rivalitat amb Pietro Chiari.
- 1750-51 Estrena setze comèdies en una temporada, en un afany de recuperar el favor del públic del teatre Sant'Angelo, entre les quals: *Pamela*, *El teatre còmic*, *El cafè*, *L'aventurer honrat*, *Molière*.
- 1753 Signa un contracte amb els germans Grimani, al teatre San Luca, per escriure vuit obres anuals, a cinquanta ducats el mes. Estrena *L'hostalera*, *Les dones xafarderes*. Chiari ocupa el seu lloc al Sant'Angelo.
- 1754 Estrena *Els malcontents* i *Les dones de sa casa*.
- 1755 Estrena *La placeta*. Rep del Duc de Parma el títol de poeta de la cort, que comporta el cobrament d'una pensió. S'inicia l'edició del seu teatre, a Venècia, que arribarà als nou volums.
- 1757 El comte Carlo Gozzi difon el seu primer pamflet contra el teatre realista de Goldoni.
- 1758-59 Passa temporades a Roma i a Bolonya. Estrena *Els enamorats*.

- 1760 Estrena *Els rústics* i *La casa nova*.
- 1761 El comte Gozzi estrena *L'amor de les tres taronges*, en contestació al teatre de Goldoni i de Chiari. Goldoni estrena la trilogia de *L'estiueig: La dèria de l'estiueig*, *Les aventures de l'estiueig* i *La tornada de l'estiueig*. La Comédie Italienne li proposa anar a París.
- 1762 Estrena *El senyor Teodor rondinaire*, *Batusses a Chioggia* i *Un dels últims vespres de Carnaval*. Emprèn viatge a París amb la seva dona i el seu nebot Antonio.
- 1763 Fracassen els seus guions per a la Comédie Italienne.
- 1765 Estrena amb èxit *El ventall*, a Venècia. És professor d'italià de la princesa Adelaida, germana de Lluís XV. S'instal·la a Versalles fins al 1769.
- 1769 El rei li concedeix una pensió de tres mil sis-centes lliures.
- 1771 *El sorrut benvolent*, escrita en francès, triomfa a París.
- 1775-80 De nou a Versalles, com a professor d'italià de les germanes de Lluís XVI.
- 1776 Fracassa *L'avar fastuós*.
- 1777 S'inicia una nova edició de les seves obres, a Florència, en deu volums.
- 1778 Es publica una nova edició del seu teatre, en disset volums, a Venècia.
- 1784-87 Redacta, en francès, les *Memòries*.
- 1788 S'inicia una edició força completa de la seva obra, a Venècia, que arribarà als quaranta-quatre volums l'any 1795.
- 1792 Li és suprimida la pensió reial.
- 1793 Mor en la indigència el 6 de febrer, justament un dia abans que li sigui restituïda la pensió.

EL VENTALL

PERSONATGES

El senyor EVARISTO

La senyora GELTRUDA, viuda

La senyora CANDIDA, la seva neboda

El BARÓ DEL CEDRE

El COMTE DE ROCAMARINA

TIMOTEO, apotecari

GIANNINA, jove pagesa

La senyora SUSANNA, mercera

El CORONETA, hostaler

CRISPINO, sabater pegot

El MORENO, pagès, germà de Giannina

El LLIMONETA, mosso de cafè

TOGNINO, servidor de les dues senyores

El TRINQUIS, servidor de l'hostal

L'escena és al poble de les Cases Noves, al Milanesat.

ACTE PRIMER

ESCENA PRIMERA

Tots.

Disposició i visió de conjunt d'aquesta primera escena.

GELTRUDA i CANDIDA, assegudes a la terrassa del seu casal: la primera fent punta al coixí, la segona cosint. EVARISTO i el BARÓ, impecablement vestits de caçadors, asseguts en cadires de braços i prenent cafè amb les escopetes repenjades al costat. El COMTE, vestit de camp, amb redingot, barret de palla i bastó, assegut tocant a ca l'apotecari, i llegint un llibre. TIMOTEO, a la botiga, picant alguna cosa en un morter d'aram al caire del finestral. GIANNINA, amb vestit pagès, asseguda a la porta de casa seva, filant. SUSANNA, asseguda davant la seva botiga, treballant en una peça blanca. El CORONETA, assegut al banc de fora de l'hostal, amb un llibre de comptes i un llapis. CRESPINO, assegut al seu banc i treballant en una sabata posada a la formà. El MORENO, entre la casa de GIANNINA i la bateria, amb un perdiguer fermat amb una corda al qual dóna rosegons de pa. El TRINQUIS, entre l'hostal i la bateria, plomant un pollastre. El LLIMONETA, vora els dos que prenen cafè, amb la safata a la mà, esperant-se per recollir les tasses. TONGNINO, escombrant davant la porta i la façana del casal. Alçat el teló, tots es queden un moment sense parlar, ocupats, segons s'ha dit, per deixar temps al públic de fer-se càrrec de l'escena.

EVARISTO, al BARÓ: Què us en sembla, d'aquest cafè?

BARÓ: Prou bo.

EVARISTO: Doncs jo el trobo perfecte. Bravo, Llimoneta, avui estàs d'allò més fi.

LLIMONETA: Gràcies pel compliment, senyor, però us agrairia que no em diguéssiu Llimoneta.

EVARISTO: Aquesta sí que és bona! Si tothom et coneix per Llimoneta, i és amb el nom de Llimoneta que t'has fet famós. Tothom diu: «Anem a les Cases Noves a fer un cafetó a cal Llimoneta», i a tu t'ha de saber greu?

LLIMONETA: Senyor, jo no me'n dic, de Llimoneta.

BARÓ: Està bé, d'ara endavant et direm Taronget, o Mandarina. (*Es beu el cafè.*)

LLIMONETA: Doncs jo us dic que no m'agrada ser la riota de tothom.

CANDIDA esclata a riure.

EVARISTO: Què hi dieu, senyora Candida?

CANDIDA, *que es venta i després deixa el ventall al caire de la balustrada*: Què voleu que hi digui? Aquestes coses, francament, fan riure.

GELTRUDA: Au, senyors, deixeu-lo estar, aquest pobre xicot. Fa un cafè ben bo, i està sota la meva protecció.

BARÓ: Oh, si està sota la protecció de la senyora Geltruda, li tindrem tot el respecte del món. (*Baix, a EVARISTO*.) Ja ho heu sentit: la nostra bona viuda el protegeix.

EVARISTO, *baix, al BARÓ*: No digueu mal de la senyora Geltruda. És la dona més assenyada i honesta del món.

BARÓ, *com més amunt*: Tot el que vulgueu, però gasta tants aires de protecció com aquell... el senyor Comte, que llegeix, assegut, amb posat de jutge.

EVARISTO, *com més amunt*: Amb aquest sí que teniu tota la raó: és una autèntica caricatura. Però sou ben injust de comparar-lo amb la senyora Geltruda.

BARÓ, *com més amunt*: L'un per naps, l'altre per cols, tots dos els trobo prou ridículs, jo.

EVARISTO, *com més amunt*: I què hi trobeu de ridícul, en la senyora Geltruda?

BARÓ, *com més amunt*: Massa saviesa, massa dignitat, massa suficiència.

EVARISTO, *com més amunt*: Perdoneu-me, però vós no la coneixeu.

BARÓ, *com més amunt*: Prefereixo cent vegades la senyora Candida.

El BARÓ i EVARISTO acaben de beure's el cafè. S'aixequen i donen les tasses al LLIMONETA. Tots dos volen pagar, però el BARÓ s'avança. EVARISTO n'hi dóna les gràcies de baix en baix. El LLIMONETA entra a l'hostal amb les tasses i els diners. En aquest punt, TIMOTEO es posa a picar més fort.

EVARISTO: Sí, és veritat... La neboda té els seus mèrits...

(*A part*:) Només em faltaria que ara aquest em sortís rival d'amor.

COMTE, *amb gravetat*: Eh, Timoteo!

TIMOTEO: En què us puc servir?

COMTE: Que aquest morter m'atabala.

TIMOTEO, *picant*: Perdoneu...

COMTE: No puc llegir, em poses un cap com un timbal.

TIMOTEO, *que continua, garbella i torna a picar*: Perdoneu, ja em falta poc.

CRISPINO, *treballant i rient*: Ei, Coroneta!

CORONETA: Què hi ha, mestre Crespino?

CRISPINO, *picant fort damunt la forma*: El senyor Comte no vol que es piqui.

COMTE: Però quin dimoni d'impertinència! No acabareu mai, aquest matí?

CRISPINO: Senyor Il·lustríssim, que no ho veieu, el que estic fent?

COMTE, *amb menyspreu*: Què fas?

CRISPINO: Us estic posant mitges soles a les sabates velles.

COMTE: Vols callar, desvergonyat? (*Es posa a llegir.*)

CRESPINO, *que rient, pica, igual que* TIMOTEO: Coroneta!
 COMTE, *remenant-se a la cadira*: No ho aguanto més.
 TRINQUIS, *crident-lo i rient*: Moreno!
 MORENO: Què hi ha, Trinquis?
 TRINQUIS, *rient i burlant-se del Comte*: Què et sembla, el senyor Comte?
 MORENO: Calla, calla, que fet i fet ell és un senyor...
 TRINQUIS: ...mort de gana.
 GIANNINA, *crident-lo*: Moreno!
 MORENO: Què vols?
 GIANNINA: Què deia, el Trinquis?
 MORENO: No res, no res: ocupa't de tu, i fila.
 GIANNINA: Oh, és ben amable, el meu senyor germà! Sempre em tracta així de bé. (*A part*:) No arribarà mai, el dia de casar-me? (*Tomba la cadira amb ràbia, i es posa a filar emmurriada.*)
 SUSANNA: Què passa, Giannina? Què tens?
 GIANNINA: Oh, si ho sabéssiu, senyora Susanna! No crec que en tot el món hi hagi un home més groller que el meu germà.
 MORENO: Què hi vols fer! Sóc com sóc. I què n'has de dir, tu? Mentre depenguis de mi...
 GIANNINA: Dependre de tu! Espero que no sigui per gaire temps. (*Fila emmurriada.*)
 EVARISTO: Vejam, què passa? (*Al MORENO*:) Sempre la fas patir, tu, aquesta pobra noia. (*S'acosta a GIANNINA.*)
 I no s'ho mereix, pobreta.
 GIANNINA: Em fa enrabiar!
 MORENO: Tot ho vol saber!
 EVARISTO: Au, vinga, ja n'hi ha prou.
 BARÓ, *a CANDIDA*: És ben compassiu, el senyor Evaristo.
 CANDIDA, *amb una mica de passió*: A mi també m'ho sembla, francament.
 GELTRUDA, *a CANDIDA*: Quina gran cosa, oi? Tothom vinga

criticar el que fan els altres, i no parar atenció al que fa un mateix.

BARÓ, *a part*: Té, vet aquí les lliçonetes que jo no puc sofrir.

CRESPINO, *a part, treballant*: Pobra Giannina! Quan sigui la meva dona, no la turmentarà més, aquell galifardeu.

CORONETA, *a part*: Ves, m'hi casaria ni que fos per arrencar-la de les grapes de son germà.

EVARISTO, *acostant-se al BARÓ*: Doncs què, senyor Baró, voleu que hi anem?

BARÓ: Si us haig de dir la veritat, no tinc gaires ganes d'anar a cacera, aquest matí. Encara estic cansat d'ahir...

EVARISTO: Com vulgueu. Us fa res que me n'hi vagi jo?

BARÓ: I ara, si us plau! (*A part*.) Millor per mi. Ho tindrè més bé per provar sort amb la senyora Candida.

EVARISTO: Moreno!

MORENO: Senyor?

EVARISTO: Ja ha menjat, el gos?

MORENO: Sí, senyor.

EVARISTO: Agafa l'escopeta i anem.

MORENO: Hi corro de seguida. (*A GIANNINA*.) Aguanta.

GIANNINA: Què haig d'aguantar?

MORENO: Aguanta'm el gos fins que torni.

GIANNINA: Do'm, malcarat. (*Agafa el gos i l'amanyaga. El MORENO entra a casa.*)

CORONETA, *a part*: Quin bon cor que té, aquesta noia. Només penso en el dia que serà meva.

CRESPINO, *a part*: Quina gràcia que hi té, fent manyagues! Si les fa així al gos, com les deurà fer al marit!

BARÓ: Trinquis!

TRINQUIS, *que s'avança*: Senyor?

BARÓ: Agafa'm l'escopeta i porta-la a la meva cambra.

TRINQUIS: Sí, senyor. (*A part*.) Aquest almenys és ric i generós, i no com aquell pelacanyes del senyor Comte! (*S'endú l'escopeta a l'hostal.*)

EVARISTO, *al BARÓ*: Us penseu quedar aquí tot el dia, vós?

BARÓ: Sí, em quedaré a l'hostal a descansar.

EVARISTO: Doncs encarregueu-me plat, que us acompanyaré a dinar.

BARÓ: De bon grat. Us esperaré. (*A les senyores:*) Senyores, als vostres peus. (*A part:*) Entraré a dins per no aixecar sospites. (*Al CORONETA:*) Me'n vaig a la cambra; i avui para taula per dos. (*Entra a l'hostal.*)

CORONETA: No patiu, sereu servit.

ESCENA SEGONA

El MORENO, EVARISTO i els damunt dits.

MORENO, *que surt de casa amb l'escopeta i li agafa el gos a GIANNINA, dirigint-se a EVARISTO:* Quan vulgueu, senyor, ja estic a punt.

EVARISTO, *al MORENO:* Som-hi. (*A les dues senyores, mentre agafa l'escopeta:*) Si m'ho permeteu, senyores, vaig a divertir-me una mica amb aquest tros d'escopeta.

GELTRUDA: Com us plagui, i que us divertiui força.

CANDIDA: Us desitjo bona cacera, i bona sort.

EVARISTO, *a CANDIDA, mentre es penja l'escopeta i els arreus de caça:* Estic ben segur que en tindré, amb els vostres auspicis.

CANDIDA, *a GELTRUDA:* És francament amable, el senyor Evaristo, oi?

GELTRUDA: Sí, és ben cert. És amable i educat. Però, estimada neboda, no et fiïs mai de ningú que no coneguis a la perfecció.

CANDIDA, *baix:* Per què ho dieu, això, tia?

GELTRUDA, *baix:* Perquè ja fa temps que tinc raons per dir-ho.

CANDIDA, *baix*: No crec pas que jo us n'hagi donat motius...

GELTRUDA, *baix*: No, no en tinc cap queixa, de tu. Però t'aviso perquè puguis mantenir-te així molts anys.

CANDIDA, *a part*: A bona hora arriba, aquest consell, quan ja n'estic enamorada fins a les pestanyes!

EVARISTO, *al MORENO*: Tot està a punt: anem-hi. (*Acomiadant-se'n, saluda les senyores*;) Una vegada més, senyores, als vostres peus.

GELTRUDA, *que s'aixeca per fer-li reverència*: Servidora vostra.

CANDIDA, *que també s'aixeca, i fa caure el ventall al carrer*: Humilíssima servidora vostra.

EVARISTO, *que cull el ventall*: Oh!

CANDIDA: Deixeu-ho estar.

GELTRUDA: No us hi amoïneu.

EVARISTO: S'ha trencat. Sí que em sap greu.

CANDIDA: I ara! No hi fa res: ja era vell.

EVARISTO: Però ha estat per culpa meva que s'ha trencat.

GELTRUDA: No hi penseu més.

EVARISTO: Permeteu-me que tingui l'honor... (*Fa per anar a deixar el ventall a la casa*.)

GELTRUDA: No us hi amoïneu. Doneu-lo al criat. (*Crida*;) Tognino!

TOGNINO, *a GELTRUDA*: Senyora.

GELTRUDA: Agafa aquest ventall.

TOGNINO, *demanant-lo a EVARISTO*: Si us plau.

EVARISTO: Si no m'ho voleu permetre... té... (*Dóna el ventall a TOGNINO, que se l'emporta cap dins*.)

CANDIDA, *a GELTRUDA*: Ara veieu quin greu li ha sabut que es trenqués el ventall!

GELTRUDA: Un home ben educat no es pot comportar d'altra manera. (*A part*;) No es veu pas poc, que aquí hi ha una passió en dansa.

ESCENA TERCERA

EVARISTO, SUSANNA *i els damunt dits.*

TOGNINO, *a la terrassa, dóna el ventall a les dues dones, que se'l miren i proven d'arreglar-lo.*

EVARISTO, *a part:* Em sap d'allò més greu que aquest ventall s'hagi trencat per culpa meva; però miraré si puc posar-hi remei. (*Baix, a SUSANNA:*) Senyora Susanna!

SUSANNA: Senyor.

EVARISTO: Voldria parlar amb vós. Entrem a la botiga.

SUSANNA, *que s'ha aixecat:* Al vostre servei. Voleu fer el favor?

EVARISTO: Moreno!

MORENO: Senyor?

EVARISTO: Comença a passar. Espera'm a l'entrada del bosc, que vinc de seguida. (*Entra a la botiga amb SUSANNA.*)

MORENO: Si perd el temps d'aquesta manera, més que perdiu caçarem carbasses. (*Se'n va amb el gos.*)

GIANNINA, *a part, filant:* Quina sort, que el meu germà ja sigui fora. Només tinc ganes de poder dir dues paraules a en Crespino, però no voldria que hi hagués aquell corcó del Coroneta. Sempre m'està a sobre, i jo no el puc sofrir ni cuit ni cru.

COMTE, *llegint:* Oh, oh, que és bonic, això, que n'és, de bonic! Senyora Geltruda.

CRISPINO: Què és, això tan bonic que heu trobat, senyor Comte?

COMTE: I tu què n'has de fer? Què vols entendre-hi, tu, que ets un cap de suro com una casa?

CRISPINO, *a part, picant a la forma:* M'hi jugo un peix que en sé més que ell.

GELTRUDA: Què voleu, senyor Comte?

COMTE: Ah, vós que sou una dona de talent, si sabéssiu què estic llegint: és una obra mestra.

GELTRUDA: És una història?

COMTE, *amb menyspreu*: I ara!

GELTRUDA: Un tractat de filosofia?

COMTE, *com abans*: I ca!

GELTRUDA: Potser un fragment de poesia?

COMTE, *com abans*: No.

GELTRUDA: Doncs, què és?

COMTE: Una cosa magnífica, meravellosa, traduïda del francès. És una rondalleta, allò que vulgarment se'n diu una faula.

CRESPINO, *a part, picant fort*: La mare que el va...! Una faula! Magnífica! Meravellosa!

GELTRUDA: És d'Isop?

COMTE: No.

GELTRUDA: Del senyor La Fontaine?

COMTE: No en sé l'autor, però no té importància. La voleu sentir?

GELTRUDA: Serà un plaer.

COMTE: Espereu. (*Busca la pàgina.*) Vaja, ara he perdut el punt. Ja la trobaré...

CANDIDA, *a* GELTRUDA: A vós que llegiu llibres dels bons, us agraden les faules?

GELTRUDA: Per què no? Si són escrites amb gràcia, són ben instructives i distretes.

COMTE: Ah, ja la tinc. Escolteu...

CRESPINO, *a part, picant fort*: La mare que el va...! Mira que llegir faules!

COMTE, *a* CRESPINO: Ja tornes a picar?

CRESPINO, *al* COMTE: Que no voleu que us posi talons nous? (*Pica.*)

TIMOTEO torna a picar amb la mà de morter.

COMTE: Alça, l'altre galifardeu i tot, ara! (A TIMOTEO:)
Encara no estàs?

TIMOTEO, *que pica*: Faig la meva feina, senyor.

COMTE, a GELTRUDA: Escolteu: «Hi havia una donzella tan bonica...» (A TIMOTEO:) Estigues, home, o vés-te'n a picar a una altra banda.

TIMOTEO, *picant*: Dispenseu, senyor. Joestic a lloguer, i no tinc cap altre lloc que aquest.

COMTE: Au, vés al botavant amb aquest maleït morter. No es pot llegir, no es pot aguantar. Senyora Geltruda, ja vinc a casa vostra. Veureu quin fragment, quin text, quina novetat! (*Picant el llibre, entra a casa de GELTRUDA.*)

GELTRUDA: No és pas poc desvergonyat, aquest apotecari. (A CANDIDA:) Anem a rebre el senyor Comte.

CANDIDA: Aneu-hi vós, ja sabeu que a mi les faules no em diuen gran cosa.

GELTRUDA: No hi fa res, vine, que no seria gens correcte.

CANDIDA, *amb menyspreu*: Oh, aquest senyor Comte!

GELTRUDA: Estimada neboda, respecta, si vols que et respectin a tu. Anem-hi.

CANDIDA, *que s'aixeca per anar-hi*: Sí, sí, vindré per complaure-us.

ESCENA QUARTA

CANDIDA, SUSANNA *i els damunt dits.*

EVARISTO *i SUSANNA surten de la botiga.*

CANDIDA, *mirant endarrere*: I ara! Encara és aquí, el senyor Evaristo! No ha sortit a caçar? M'agradaria prou saber per què.

SUSANNA, *a* EVARISTO: No us podeu queixar de mi, perquè us asseguro que us he deixat el ventall a un preu regalat.

EVARISTO, *a part*: Ja no hi és, la senyora Candida! (*Alt*): Em sap greu que no tingueu res millor.

SUSANNA: No en tinc cap de millor, ni de pitjor: aquest és l'únic que hi ha, l'últim que quedava en tota la botiga.

EVARISTO: Doncs què hi farem! Hauré de passar amb aquest.

SUSANNA, *rient*: M'imagino que el deueu voler per regalar.

EVARISTO: Naturalment, no me l'he pas comprat per mi.

SUSANNA: Per la senyora Candida?

EVARISTO, *a part*: És una mica massa tafanera, la senyora Susanna. (*Alt*): Què us ho fa pensar, que el vulgui donar a la senyora Candida?

SUSANNA: És que he vist que el seu se li havia trencat.

EVARISTO: Doncs no l'encerteu. Aquest ventall el vull per una altra cosa.

SUSANNA, *que s'asseu i treballa*: Molt bé, molt bé, doneu-lo a qui vulgueu. Jo no m'hi fico, en les coses dels altres.

EVARISTO, *a part*: No s'hi fica, però les vol saber totes. Aquesta vegada, però, s'ha quedat amb un pam de nas. (*S'acosta a GIANNINA.*)

CANDIDA, *avançant-se una mica*: Quin secretejar amb la mercera! Com m'agradaria saber-ne els detalls!

EVARISTO, *baix, acostant-se-li*: Giannina?

GIANNINA, *asseguda, treballant*: Senyor?

EVARISTO: Et voldria demanar un favor.

GIANNINA: Què dieu, ara! A disposar, per servir-vos.

EVARISTO: Sé que la senyora Candida et té afecte.

GIANNINA: Sí, senyor, és així de generosa.

EVARISTO: Fins i tot m'ha demanat que m'interessis per tu davant el teu germà.

GIANNINA, *filant amb ràbia*: Ja tinc una bona desgràcia, jo! Em vaig quedar sense pare ni mare, i ara em toca

haver de dependre d'un germà que és un brètol, senyor; ho podeu ben creure: un brètol.

EVARISTO: Escolta'm.

GIANNINA, *filant amb altivesa*: Digueu, digueu, que el filar no em fa perdre l'orella.

EVARISTO, *a part, irònic*: El seu germà és ben estrafolari, però el que és ella no es pot dir que no faci mèrits, oi?

SUSANNA, *a part*: No ho puc pas creure, que hagi comprat el ventall per la Giannina.

El CORONETA i CRESPIÑO, encuriosits, estiren el coll per sentir què li diu EVARISTO a GIANNINA.

CANDIDA, *a part, avançant-se a la terrassa*: Converses amb la mercera, converses amb la Giannina! No hi entenc res.

EVARISTO, *a GIANNINA*: Et puc demanar un favor?

GIANNINA: Que no us he dit que sí? Que no us he dit que a disposar? Si la filosa us molesta, la llençaré. (*S'aixeca i llença la filosa amb irritació.*)

EVARISTO, *a part*: Si no fos que la necessito, la ben engegaria a passeig.

CANDIDA, *a part*: Què deuen ser, aquestes rebequeries?

CRESPIÑO, *a part*: Ha llençat la filosa? (*S'aixeca, amb la sabata i el martell a la mà, i s'avança una mica.*)

CORONETA, *a part*: Em sembla que aquesta discussió s'escalfa! (*S'aixeca, amb el llibre, i s'avança una mica.*)

SUSANNA, *a part, observant*: Si li hagués fet un regal, no s'hauria encès d'aquesta manera.

GIANNINA, *a EVARISTO*: Apa, ja està. Què maneu?

EVARISTO: Sigues bona minyona, Giannina.

GIANNINA: No he estat mai dolenta, que jo sàpiga.

EVARISTO: Saps que a la senyora Candida se li ha trencat el ventall?

GIANNINA, *emmurriada*: Sí, senyor.

EVARISTO: Doncs jo n'hi he comprat un a la merceria.

GIANNINA, *com abans*: Ben fet.

EVARISTO: Però no voldria que ho sabés la senyora Geltruda.

GIANNINA, *com abans*: Teniu raó.

EVARISTO: I voldria que tu l'hi donessis d'amagat.

GIANNINA, *com abans*: Ah no, no us puc servir.

EVARISTO, *a part*: Diantre de malcriada!

CANDIDA: Em dóna a entendre que se'n va a cacera, però es queda aquí.

CRISPINO, *a part*: Donaria el que fos per sentir-los. (*S'aixeca i fa veure que treballa.*)

CORONETA, *avançant-se i fent veure que continua fent comptes*: Com més va més ganes tinc de saber què diuen.

EVARISTO, *a Giannina*: I per què no me'l vols fer, aquest favor?

GIANNINA: Perquè encara no l'he après, aquest ofici.

EVARISTO: Noia, t'ho agafes molt a la valenta. Tant d'afecte que et té la senyora Candida!

GIANNINA: És veritat, però en aquestes coses...

EVARISTO: M'ha dit que et voldries casar amb en Crespino... (*Dient això, es gira i veu els dos que estan escoltant.*)

Què feu, vosaltres dos? Quina bretolada és, això?

CRISPINO: Jo només treballlo, senyor. (*Torna a seure.*)

CORONETA: Que no puc fer comptes i passejar, jo? (*Torna a seure.*)

CANDIDA, *a part*: Tenen secrets importants.

SUSANNA: Què dimoni deu tenir, aquesta, que tots els homes li van al darrere?

GIANNINA: Si no teniu res més a dir-me, tornaré a agafar la filosa. (*Agafa la filosa.*)

EVARISTO: Escolta'm: la senyora Candida m'ha pregat d'intervenir a favor teu, perquè tinguis un dot i en Crespino sigui el teu marit.

GIANNINA, *canviant de to i apartant la filosa*: Us ho ha pregat?

EVARISTO: Sí, i jo m'he compromès a aconseguir-ho.
GIANNINA: On el teniu, el ventall?
EVARISTO: El tinc aquí, a la butxaca.
GIANNINA: Porteu, porteu; però que no ho vegi ningú.
EVARISTO: Aquí el tens. (*L'hi dona d'amagat.*)
CRESPINO, *a part, estirant el coll*: Li dona alguna cosa.
CORONETA, *igualmente*: Què li deu haver donat?
SUSANNA, *a part*: No falla: li ha donat el ventall.
CANDIDA: Oh, i tant, Evaristo m'enganya. El Comte ha dit la veritat.
EVARISTO, *a GIANNINA*: Però et recomano discreció.
GIANNINA: Deixeu-ho a les meves mans, i no patiu.
EVARISTO: Adéu.
GIANNINA: Adéu-siau.
EVARISTO: Em refio de tu.
GIANNINA: I jo de vós. (*Agafa la filosa, s'asseu i fila.*)
EVARISTO, *que en anar per sortir es gira i veu Candida a la terrassa, a part*: Oh, ja torna a ser a la terrassa. Si la pogués avisar... (*Mira tot al voltant i va per parlar-hi.*)
Senyora Candida?

CANDIDA *li gira l'esquena i se'n va sense respondre-li.*

EVARISTO: Què vol dir, aquesta novetat? Un rebuf? No és possible... Sé que m'estima, i que ella té la certesa que jo l'adoro. Però en canvi... Ah, ja hi caic. Deu haver vist que la seva tia l'espia, i ella no deu haver volgut deixar-li entendre... Sí, sí, és això, no pot ser res més. Però aquest silenci s'ha d'acabar, haig de parlar amb la senyora Geltruda, i aconseguir el preciós do de la mà de la seva neboda. (*Se'n va.*)
GIANNINA, *filant*: És veritat que hi tinc una obligació, amb la senyora Candida, ella que es recorda tant de mi. Si no feia això, què podria fer per ella? Entre noies, bé podem fer-nos aquests favors sense malícia.

CORONETA, *que s'aixeca i s'acosta a GIANNINA*: Com trafiquem amb el senyor Evaristo!

GIANNINA: I tu què n'has de fer? Què t'importa a tu, vejам?

CORONETA: Si no m'importés no diria res.

CRESPINO s'aixeca a poc a poc darrere el CORONETA per escoltar.

GIANNINA: Tu no m'ets res, i no tens cap dret damunt meu.

CORONETA: Potser ara no et sóc res, però aviat t'ho seré.

GIANNINA, *amb força*: Qui ho ha dit, això?

CORONETA: Ho ha dit, ho ha promès i me n'ha donat paraula qui pot donar-ne i pot disposar de tu.

GIANNINA, *rient*: El meu germà, potser?

CORONETA: Sí, el teu germà, i jo li explicaré els secrets, les confidències, els regals...

CRESPINO: A poc a poc, mestre. (*Ficant-se entre tots dos.*)

Quines pretensions hi tens, tu, amb aquesta noia?

CORONETA: A tu no te n'haig de donar comptes.

CRESPINO, *a GIANNINA*: I tu quins secrets hi tens, amb el senyor Evaristo?

GIANNINA: Deixeu-me estar tots dos, i no m'atabaleu més.

CRESPINO, *a GIANNINA*: Vull saber-ho tant si t'atabala com si no.

CORONETA: Què vol dir aquest *vull*? Arri, a manar a casa teva! La Giannina, son germà me l'ha promesa a mi.

CRESPINO: Doncs jo tinc la paraula d'ella, i val més una paraula de la germana que no pas cent del seu germà.

CORONETA, *a CRESPINO*: D'això ja en parlarem.

CRESPINO, *a GIANNINA*: Què t'ha donat, el senyor Evaristo?

GIANNINA: Una banya del dimoni perquè us hi pengeu tots dos!

CORONETA: Espera, espera... Jo l'he vist sortir de la merceria. La vetes-i-fils m'ho dirà. (*Corre cap a SUSANNA.*)

CRESPINO: Vols-t'hi jugar que li ha comprat una galanteria? (*També hi va.*)

GIANNINA: Oh, jo no dic res... No voldria que Susanna...

CORONETA, a SUSANNA: T'indrieu la bondat de dir-me què us ha comprat, el senyor Evaristo?

SUSANNA, *rient*: Un ventall.

CRESPINO: Vós ho sabeu, què li ha donat, a la Giannina?

SUSANNA, *com abans*: Caram, el ventall.

GIANNINA, *contra* SUSANNA: No és veritat.

SUSANNA, a GIANNINA, *alçant-se*: Com s'entén, que no és veritat?

CORONETA, a GIANNINA, *amb força*: Deixa'm veure aquest ventall.

CRESPINO, *donant una empenta al* CORONETA: Tu no hi fas res, aquí. (*A GIANNINA:*) Vull veure aquest ventall.

*El CORONETA aixeca la mà i amenaça CRESPINO.
CRESPINO fa el mateix.*

GIANNINA, a SUSANNA: Tot per culpa vostra.

SUSANNA, a GIANNINA, *amb indignació*: Per culpa meva?

GIANNINA: Sou una marmanyera bocamolla.

SUSANNA, *avançant, amenaçadora*: Jo, una marmanyera?

GIANNINA, *brandant la filosa*: Fugiu d'aquí; si no, us juro pel més sagrat...

SUSANNA, *retirant-se*: Sí, me'n vaig, i tant; que no vull rebaixar-me, jo.

GIANNINA: No us voleu rebaixar?

SUSANNA: Pagesa, havies de ser, amb tan males maneres. (*Corre a la botiga.*)

GIANNINA, *que vol seguir-la, però CRESPINO l'atura*: Deixa'm estar.

CRESPINO, *amb força*: Deixa'm veure el ventall.

GIANNINA: No en tinc, jo, de ventall.

CORONETA, *a* GIANNINA: Què t'ha donat, el senyor Evaristo?

GIANNINA, *al* CORONETA: Ja t'he dit que no hi tens cap dret, amb mi.

CORONETA, *acostant-se a* GIANNINA: Vull saber-ho.

CRESPINO, *empenyent-la*: Ja t'he dit que tu no hi tens res, aquí.

GIANNINA: És així com es tracta una noia honesta? Arri!
(*S'acosta a casa seva.*)

CRESPINO, *acostant-se-li*: Digue'm-ho a mi, Giannina.

GIANNINA, *acostant-se una mica més a la porta*: A tu tampoc.

CORONETA, *empeny* CRESPINO *i s'acosta a* GIANNINA: Sóc jo, jo, que haig de saber-ho.

GIANNINA: Arri allà. (*Entra a casa i li tanca la porta als nassos.*)

CORONETA: A mi, ofendre'm així? (*A* CRESPINO, *amenaçant-lo*:) Per culpa teva.

CRESPINO: Torna-ho a dir.

CORONETA, *amenaçant*: Ves de no escalfar-me les sangs.

CRESPINO: Ui, quina por!

CORONETA, *amb força*: La Giannina serà meva.

CRESPINO: Mai de la vida! I si ho fos, ja et ben juro que...

CORONETA: Què són, aquestes amenaces? Amb qui et penses que te les heus?

CRESPINO: Jo sóc un ciutadà honrat, i ho sap tothom.

CORONETA: I jo què sóc, si es pot saber?

CRESPINO: Ah, no ho sé pas.

CORONETA: Doncs jo sóc un hostaler honorable, entesos?

CRESPINO: Honorable?

CORONETA: I doncs! Que en tens cap dubte?

CRESPINO: No sóc pas jo, qui ho posa en dubte.

CORONETA: Doncs qui?

CRESPINO: Tot el poble.

CORONETA: Ah sí? No és ben bé de mi, que parlen. Jo no venc pas cuiro vell per cuiro nou.

CRESPINO: Ni jo aigua per vi, ni ovella per moltó, ni surto de nits a robar gats per servir-los per llebre o xai.

CORONETA, *alçant la mà*: Com hi ha Déu que...

CRESPINO, *fent el mateix*: Vinga!

CORONETA, *ficant-se la mà a la butxaca*: Punyeta!

CRESPINO, *que corre al banc a buscar alguna eina*: Així que la mà a la butxaca!

CORONETA, *que corre a agafar el seu banc*: No tinc ganivet...

CRESPINO deixa l'eina i agafa una cadira de l'apotecari, i tots dos van per esbatussar-se.

ESCENA CINQUENA

TIMOTEO, *el* LLIMONETA, *el* TRINQUIS, *el* COMTE
i els damunt dits.

TIMOTEO surt de la botiga brandant la mà de morter. El LLIMONETA surt del cafè amb un garrot, i el TRINQUIS, de l'hostal, amb un ast.

COMTE, *que ha sortit de casa de GELTRUDA a descompartir-los*: Quiet tothom, us mano! Sóc jo, cafres, sóc el comte de Rocamarina. (*Amb por de rebre:*) Atureu-vos, us dic, cafres: us ho mano.

CRESPINO, *al* CORONETA: Sort tens del respecte que sento pel senyor Comte.

CORONETA: Sí, ja n'hi pots donar les gràcies, al senyor Comte, que si no t'hauria ben inflat els morros.

COMTE: Vinga, vinga, ja n'hi ha prou. Vull saber per què

us barallàveu. I els altres... ja podeu tocar el dos. Si hi sóc jo, ja no cal ningú més.

TIMOTEO: Hi ha cap ferit?

El LLIMONETA i el TRINQUIS se'n van.

COMTE: Tu ja voldries que s'haguessin badat la crisma, o que s'haguessin trencat les cames, o desllorigat un braç, oi? Només per poder lluir el teu talent i la teva habilitat.

TIMOTEO: Jo no vull mal a ningú. Però si estiguessin ferits, espatllats o fets a miques, de bon grat els oferiria els meus serveis. I a qui més de gust els oferiria, si es donés el cas, és a Vostra Senyoria Il·lustríssima.

COMTE: Ets un desvergonyat. Faré mans i mànigues per fer-te fora.

TIMOTEO: Un ciutadà honrat no es pot fer fora així com així.

COMTE: Però sí que es pot fer fora els apotecaris ignorants, desvergonyits i impostors com ara tu.

TIMOTEO: Em meravella que parleu així, senyor, vós que sense les meves pastilles ja fa temps que criaríeu malves.

COMTE: Insolent!

TIMOTEO: I les pastilles, ara que hi penso, encara no me les heu pagades. (*Se'n va.*)

CORONETA, *a part*: Calla, que el Comte encara em podria fer servei, en aquesta història.

COMTE: Bé, doncs, què ha estat? Què teníeu, ara? Per què us barallàveu?

CRISPINO: Ja us ho diré, senyor... No em fa cap vergonya dir-ho davant de tothom... Jo estimo la Giannina.

CORONETA: I la Giannina ha de ser per mi.

COMTE: Ah, ah, ja ho entenc: guerra d'amor. Dos campions de Cupido. Dos rivals coratjosos. Dos pretendents de la bella Venus, de la bella Deessa de les Cases Noves. (*Rient.*)

CRESPINO: Si penseu riure-us de mi... (*Va per marxar.*)

COMTE, *aturant-lo*: No, home. Vine aquí.

CORONETA: La cosa va de debò, us ho asseguro.

COMTE: Sí, ho crec. Esteu enamorats i sou rivals. Vatau el món, quines casualitats! Sembla talment la faula que acabo de llegir a la senyora Geltruda. (*Treu el llibre i llegeix:*) «Hi havia una donzella tan bonica...»

CRESPINO, *a part*: Ja ho he entès. (*Alt:*) Amb el vostre permís.

COMTE: On vols anar? Vine aquí.

CRESPINO: Si m'ho permeteu, us acabaré d'adobar les sabates.

COMTE: Doncs sí, vés-hi, que les necessito demà de matí.

CORONETA: I sobretot no les apedacis amb cuiró vell.

CRESPINO, *al* CORONETA: Si em cal cuiró nou, ja te'l vindré a buscar a tu.

CORONETA: Gràcies a Déu, jo no sóc ni sabater ni atacador.

CRESPINO: Això rai, em podràs donar pell de cavall, o de gat. (*Se'n va.*)

CORONETA, *a part*: Com hi ha Déu que l'haig d'escanyar amb aquestes mans.

COMTE: Què ha dit, de gats? No ens deus pas fer menjar gat, oi?

CORONETA: Senyor, jo sóc un ciutadà honrat, i aquell és un poca-vergonya que sempre em busca les pessigolles.

COMTE: Això és un efecte de la passió, de la rivalitat. Així, doncs, estimes la Giannina?

CORONETA: Sí, senyor, i precisament volia encomanar-me a la vostra protecció.

COMTE: A la meua protecció? (*Estarrufant-se:*) Bé, ja ho veurem. Ja n'estàs segur, que ella et correspon?

CORONETA: Si val a dir la veritat, em temo que ella n'està més d'ell que no pas de mi.

COMTE: Malament.

CORONETA: Però jo tinc la paraula de son germà.

COMTE: No se'n pot fer gaire cabal.

CORONETA: El Moreno me l'ha promesa formalment.

COMTE, *amb força*: Això està bé, però no es pot pas forçar la voluntat d'una dona.

CORONETA: Son germà pot disposar-ne.

COMTE, *acalorat*: No és pas veritat: el germà no pot disposar-ne.

CORONETA: Però amb la vostra protecció...

COMTE: La meva protecció és de bona llei; la meva protecció val molt; la meva protecció és poderosa. Però un cavaller com jo no decideix ni disposa sobre el cor d'una dona.

CORONETA: Al cap i a l'últim només és una pagesa.

COMTE: I això què hi vol dir? La dona sempre és dona. Sé distingir molt bé entre categories i condicions; però, per damunt de tot, no deixaré mai de respectar el bell sexe.

CORONETA, *a part*: Ja està entès, la seva protecció no val per res.

COMTE: Com estàs, de vi? Te n'ha arribat, del bo?

CORONETA: En tinc del perfecte, de l'excel·lent, del millor.

COMTE: Ja el vindré a tastar. El meu, aquest any, ha sortit malament.

CORONETA, *a part*: Ja fa dos anys que el té venut.

COMTE: Si el teu és bo, te'n compraré a tu.

CORONETA, *a part*: Ja en tiraré un bon tros a l'olla, d'aquesta transacció.

COMTE: Ho has entès?

CORONETA: I ben entès.

COMTE: Digue'm una cosa: què passaria si jo parlés amb la noia, i amb bones maneres te la predisposés?

CORONETA: Potser les vostres paraules m'hi podrien fer de bo.

COMTE: Fet i fet, t'ho ben mereixes, que et prefereixi a tu.

CORONETA: És que em sembla que entre jo i en Crespino...

COMTE: I tant, ves qui compara. Un home tan polit, educat i honorable com tu...

CORONETA: Sou massa generós.

COMTE: I després, és veritat que respecto les dones; però precisament per això, perquè les tracto com les tracto, t'asseguro que per mi fan el que no farien per ningú.

CORONETA: És el que jo em pensava, però vós em volíeu fer perdre l'esperança.

COMTE: Jo faig com aquells advocats que comencen sempre amb les dificultats. Amic meu, tu ets un home que té un hostal de primera, i que pot mantenir una dona amb propietat. Refia't de mi. M'ocuparé dels teus interessos.

CORONETA: Senyor, m'encomano a la vostra protecció.

COMTE: I jo te la concedeixo i m'hi comprometo.

CORONETA: Si us volguéssiu prendre la molèstia de venir a tastar el vi de casa...

COMTE: De bon grat. A casa teva m'hi trobo com a casa.

CORONETA: A disposar.

COMTE: Bon minyó! (*Li posa la mà a l'espatlla.*) Anem.
(*Entra.*)

CORONETA: Ben gastades seran, aquestes dues o tres botes de vi. (*Se'n va.*)

ACTE SEGON

ESCENA PRIMERA

SUSANNA *sola, que surt de la botiga i arregla la roba de l'aparador.*

SUSANNA: Ja ens en farem, de rics, en aquest poble! En tot avui només he venut un ventall, i encara a un preu rebentat... just per treure-me'l de sobre. És clar, els que en tenen per gastar-se'ls, van a ciutat a proveir-se. I amb els pobres no hi ha res a guanyar... Sóc ben ximple, de perdre el temps aquí; i, a sobre, entre rústics sense maneres ni respecte, que no saben fer diferència entre una comerciant de merceria i les que venen llet, ous o enciams. L'educació que he rebut a ciutat no m'aprofita per res, en aquest racó de pagès. Totes iguals, per aquesta gent; Susanna, Giannina, Margherita, Lucia, la comerciant, la Cabrera, la pagesa: de tota herba en fan feix, aquí. Se'n salven una mica aquestes dues senyores, i encara només una mica miqueta. A sobre, aquesta desvergonyida de Giannina, només perquè té una ombra de protecció ja es pensa que és qui sap qui. Li han donat un ventall. Què n'ha de fer, una pagesa, d'un ventall? Oh, ja farà una bona fila! Es ventarà... és clar... així... Bon profit et faci! Ves si no fa riure, tot plegat; sinó que a vegades també fa ràbia. Sóc així, jo: com que he rebut una bona educació, no puc sofrir les males maneres. (*S'asseu i treballa.*)

ESCENA SEGONA

CANDIDA, *que surt del casal, i la damunt dita.*

CANDIDA: No estaré tranquil·la fins que en trauré l'aigua clara. He vist Evaristo sortir de la merceria, i després anar amb la Giannina i donar-li alguna cosa. Vaig a veure si Susanna me'n sap dir res. Ja té raó, la tia: «No ens hem de fiar mai de ningú que no coneguem bé». Pobra de mi! Si descobrís que m'enganyava! És el meu primer amor. No he estimat mai ningú més que a ell. (*A poc a poc avança cap a Susanna.*)

SUSANNA: Oh, senyora Candida, servidora vostra. (*S'aixeca.*)

CANDIDA: Bon dia, senyora Susanna, què és això tan bonic que esteu fent?

SUSANNA: No res, m'entretinc ajustant una còfia.

CANDIDA: Per vendre?

SUSANNA: Sí, per vendre, però Déu sap quan.

CANDIDA: Podria ser que jo necessités una còfia de nit.

SUSANNA: En tinc de fetes. Voleu que us les ensenyi?

CANDIDA: No, no, no hi ha cap pressa. Un altre dia.

SUSANNA: Voleu seure una estona? (*Li ofereix una cadira.*)

CANDIDA: I vós?

SUSANNA: Oh, jo ja n'agafaré una altra. (*Entra a la botiga i surt amb una cadira de boga.*) Seieu aquí, que estareu més bé.

CANDIDA: Seieu vós també, i continueu amb la feina. Per mi no estigueu.

SUSANNA: Em feu un honor, no desdenyant la meua companyia. (*S'asseu.*) Prou que es veu, que sou de bon bressol. Els senyors de debò es fan amb tothom. I, en canvi, aquests rústics gasten més orgull que un L·lucifer; i aquesta Giannina, sobretot...

CANDIDA: Ara que en parreu: us hi heu fixat quan el senyor Evaristo hi enraonava?

SUSANNA: Que si m'hi he fixat? Ja ho crec!

CANDIDA: Ha tingut una conversa molt llarga amb ella.

SUSANNA: I sabeu què ha passat, després? No el sabeu, l'esvalot que hi ha hagut?

CANDIDA: He sentit una cridòria, una baralla. M'han dit que el Coroneta i en Crespino es volien esbatussar.

SUSANNA: Això mateix, i tot per culpa d'aquella minyona, d'aquella joia de criatura.

CANDIDA: Però per què?

SUSANNA: Per gelosia entre ells dos, per gelosia del senyor Evaristo.

CANDIDA: I vós creieu que el senyor Evaristo deu tenir-hi res, amb la Giannina?

SUSANNA: Jo no sé res de res, no em fico en les coses dels altres ni penso mal de ningú; però si l'hostaler i l'ataconador estan tan gelosos d'ell, les seves raons deuen tenir.

CANDIDA, *a part*: Malaventurada! Massa que deu ser veritat.

SUSANNA: Perdoneu, no voldria haver comès una indelicadesa.

CANDIDA: En quin sentit?

SUSANNA: Em sabria greu si resultés que a vós us feia gràcia el senyor Evaristo...

CANDIDA: Jo! No, no, i ara! El conec perquè a vegades ve a casa; és amic de la meva tia.

SUSANNA: Us diré la veritat. (*A part*.) No crec pas que per això es pugui ofendre. (*Alt*.) Jo mig em pensava que entre vós i el senyor Evaristo hi havia alguna entesa... lícita i honesta, això sí. Però després que aquest matí ha vingut aquí a casa, me n'he desenganyat del tot.

CANDIDA: Ha vingut a casa vostra, aquest matí?

SUSANNA: Sí, senyora. Ja us ho diré... Ha vingut a comprar un ventall.

CANDIDA, *amb frisança*: Ha comprat un ventall?

SUSANNA: Ja ho crec. I com que jo havia vist que a vós se us havia trencat el vostre, i justament per culpa d'aquest senyor, m'he dit entre mi: això és que l'ha comprat per donar-lo a la senyora Candida...

CANDIDA: Així, doncs, l'ha comprat per mi?

SUSANNA: Oh no, senyora. Inclús us diré que he gosat demanar-li si el comprava per vós. I francament, m'ha contestat d'una manera... com si l'hagués ofès. «I ara!, quins acudits!», ha vingut a dir, «què hi tinc a veure, jo, amb la senyora Candida? El vull per una altra cosa».

CANDIDA: I què n'ha fet, del ventall?

SUSANNA: Què n'ha fet? L'ha regalat a la Giannina.

CANDIDA, *a part, agitada*: Ah, estic perduda! Estic desesperada!

SUSANNA, *observant el seu neguit*: Senyora Candida!

CANDIDA, *a part*: Ingrat! Deslleial! I tot per què? Per una pagesa.

SUSANNA, *amb frisança*: Senyora Candida!

CANDIDA, *a part*: Aquesta ofensa és insuportable.

SUSANNA, *a part*: Pobra de mi, si que l'he feta bona! (*Alt:*)

Senyora, calmeu-vos; potser no hi ha res, de tot això.

CANDIDA: Creieu, doncs, que l'ha donat a la Giannina, el ventall?

SUSANNA: Oh, el que és això, podeu ben creure que ho he vist amb aquests ulls.

CANDIDA: I doncs, què voleu dir, que potser no hi ha res, de tot això?

SUSANNA: No ho sé... No voldria veure-us, per culpa meva...

ESCENA TERCERA

GELTRUDA *a la porta del casal, i les damunt dites.*

SUSANNA, *a Candida*: Oh, la vostra senyora tia.

CANDIDA, *a SUSANNA*: Per l'amor de Déu, no diguéssiu res.

SUSANNA: No hi ha perill. (*A part:*) I em volia fer creure que no! Pitjor per ella! Per què no m'havia de dir la veritat?

GELTRUDA: Què hi fas aquí, neboda?

CANDIDA *i SUSANNA s'aixequen.*

SUSANNA: Ja ho veieu: m'honorava fent-me una mica de companyia.

CANDIDA: He vingut a veure si tenia cap còfia de nit.

SUSANNA: Sí, és veritat que me l'ha demanada. Oh, no tinguéssiu por de res, que amb mi ja sabeu que està segura. No sóc pas una fresca, jo, i a casa meva no hi ve ningú.

GELTRUDA: No cal que us justifiqueu tant, senyora Susanna, que no us ho demana ningú.

SUSANNA: Oh, és que jo sóc molt primmirada, senyora.

GELTRUDA: Per què no m'ho deies a mi, que et convenia una còfia de nit?

CANDIDA: Vós éreu al despatx, escrivint. No us he volgut destorbar.

SUSANNA: Voleu que us l'ensenyi? Vaig a buscar-la. Seieu aquí, si us plau.

Dóna la seva cadira a GELTRUDA i entra a la botiga.

GELTRUDA, *a CANDIDA, asseient-se*: ¿No en saps res, de la baralla que hi ha hagut aquí entre l'hostaler i el sabater?

CANDIDA: Diuen que ha estat per amor, per gelosia. (*S'asseu.*) Diuen que ha estat per culpa de la Giannina.

GELTRUDA: Em sap greu, perquè és una bona xicota.

CANDIDA: Oh, senyora tia, perdoneu; n'he sentit a dir unes coses... que em penso que serà millor que no la deixem venir més per casa.

GELTRUDA: Per què? Quines coses n'has sentit dir?

CANDIDA: Ja us ho explicaré després. Feu com us demano, senyora tia, no la torneu a rebre més, i fareu bé.

GELTRUDA: Com que, de fet, venia més per tu que no pas per mi, et dono tota la llibertat per tractar-la com vulguis.

CANDIDA, *a part*: Poca-vergonya! No gosarà pas tornar a venir, no.

SUSANNA, *que torna*: Aquí teniu les còpies, senyora. Miheu, trieu i veieu què us convé.

Totes tres es posen a remenar-les, parlant de baix en baix entre elles.

ESCENA QUARTA

El COMTE i el BARÓ, que surten junts de l'hostal, i les damunt dites.

COMTE: Us agraeixo que hàgiu confiat en mi. Deixeu-ho tot a les meves mans i no patiu.

BARÓ: Sé que sou amics, amb la senyora Geltruda.

COMTE: Oh, amic; ja us ho diré. Ella és una dama amb un cert talent, i com que a mi m'agrada la literatura, m'estimo més passar l'estona amb ella que no pas amb una altra. Fora d'això, és una pobra burgeseta. El seu

marit li va deixar aquest casalot i una mica de terra. I encara, perquè la respectin en aquest poblet, li cal la meva protecció.

BARÓ: Visca el senyor Comte, que protegeix les viudes, que protegeix les dames boniques.

COMTE: Què voleu. En aquest món bé s'ha de servir per alguna cosa.

BARÓ: Així, em fareu el favor...

comte: No en dubteu: hi parlaré, li demanaré la mà de la neboda per un amic meu; i si l'hi demano jo, estic segur que no gosarà, que no tindrà el coratge de dir-me que no.

BARÓ: Digueu-li qui sóc.

COMTE: Per què? Des del moment que l'hi demano jo...

BARÓ: Però la demanareu per mi?

COMTE: Per vós, és clar.

BARÓ: I vós ja ho sabeu, qui sóc jo?

COMTE: Com voleu que no us conegui? Com voleu que no sàpiga els vostres títols, les vostres virtuts, la vostra fortuna? I doncs! Entre la gent de sang blava ens coneixem tots.

BARÓ, *a part*: Oh, com me'l passejaria si no l'hagués de menester!

COMTE, *amb frisança*: Oh, estimadíssim col·lega...

BARÓ: Què hi ha?

COMTE: La senyora Geltruda i la neboda, que no ho veieu?

BARÓ: Estan enfeinades. Em penso que no ens han vist.

COMTE: Ben cert que no. Si Geltruda m'hagués vist s'hauria aixecat immediatament.

BARÓ: Quan hi parlareu?

COMTE: Ara mateix, si voleu.

BARÓ: Seria molt violent que ho féssiu davant ~~meu~~. Vós parlu-hi, que jo mentrestant aniré a passar ' tona a ca l'apotecari.

COMTE: Per què, a ca l'apotecari?

BARÓ: Haig de menester una mica de ruibarbre per la digestió.

COMTE: Ruibarbre? Us deurà donar arrel de saüc.

BARÓ: No patiu, que jo en això hi entenc. Si no el té prou bo no me'l quedaré. Em refio de vós.

COMTE, *abraçant-lo*: Estimadíssim col·lega...

BARÓ: Adéu-siau, benvolgut col·lega. (*A part:*) És el ximble més rematat del món. (*Entra a l'apotecaria.*)

COMTE, *cridant en veu prou alta*: Senyora Geltruda.

GELTRUDA: Oh, senyor Comte, perdoneu, no us havia vist.

COMTE: Em permeteu unes paraules?

SUSANNA: Si us plau, senyor, aquí mateix, si voleu: sou a casa vostra.

COMTE, *a GELTRUDA*: No, no, el que us haig de dir és reservat. Perdoneu la molèstia, però us pregaria de venir aquí.

GELTRUDA: De seguida. Permeteu-me només de pagar una còfia que ens hem quedat, i estic per vós. (*Es treu una bossa per pagar SUSANNA, i per fer temps.*)

COMTE, *a part*: Vol pagar al comptat! Aquest sí que és un vici que no he tingut mai, jo.

ESCENA CINQUENA

El CORONETA sortint de l'hostal amb el TRINQUIS, que tragina una bóta de vi a l'espatlla, i les damunt dites.

CORONETA: Il·lustríssim, aquesta bóta va per vós.

COMTE: I l'altra?

CORONETA: Després d'aquesta vindrà l'altra. On voleu que la faci portar?

COMTE: Al meu palau.

CORONETA: A qui voleu que l'entregui?

COMTE: Al majordom, si és que hi és.

CORONETA: Em fa por que no hi serà.

COMTE: Doncs a qui sigui, a qualsevol.

CORONETA: Molt bé, doncs, som-hi.

TRINQUIS: Hi haurà propina, en acabat, senyor Comte?

COMTE, *al* TRINQUIS: El que has de procurar és no beure'n ni una gota ni batejar-lo amb aigua. (*Al* CORONETA:) No l'hi deixis anar sol.

CORONETA: No patiu, que jo també hi seré. (*Se'n va.*)

TRINQUIS, *a part*: Sí, sí, no patiu, que l'amo i jo ja us l'hem fregida abans. (*Se'n va.*)

GELTRUDA ja ha pagat i s'avança cap al COMTE. SUSANNA seu i treballa. CANDIDA es queda asseguda al seu costat, i parlen de baix en baix entre elles.)

GELTRUDA: Aquí em teniu, senyor Comte. Vós direu.

COMTE: En poques paraules: em voleu donar la vostra neboda?

GELTRUDA: Donar? Què voleu dir amb aquest *donar*?

COMTE: Diantre! No ho enteneu? En matrimoni.

GELTRUDA: A vós?

COMTE: No pas a mi, sinó a una persona que conec jo i que us proposo jo.

GELTRUDA: Mireu, senyor Comte: vós ja sabeu que la meva neboda ha perdut els pares i que, sent com és filla del meu únic germà, jo m'he encarregat de fer-li de mare.

COMTE: Totes aquestes explicacions, ja em perdonareu, no treuen cap a res.

GELTRUDA: Disculpeu. Al propòsit de la vostra proposició anava.

COMTE: Així, doncs, què?

GELTRUDA: Candida no ha heretat del seu pare prou fortuna per casar-la com escau a la seva condició.

COMTE: No hi fa res. Aquí no es tracta de si té poc o gaire.

GELTRUDA: Però deixeu-me dir. A mi, el meu marit em va deixar bé.

COMTE: Ja ho sé.

GELTRUDA: I no tinc fills...

COMTE, *impacient*: I vós hi aportareu un dot.

GELTRUDA, *acalorant-se*: Sí, senyor, sempre que el partit li convingui.

COMTE: Ah, vet aquí la qüestió. Sóc jo qui us el proposa, i des del moment que el proposo jo li convindrà.

GELTRUDA: Estic convençuda que el senyor Comte no més pot proposar-ne un d'acceptable, però espero que em fareu l'honor de dir-me de qui es tracta.

COMTE: És un meu col·lega.

GELTRUDA: Com s'entén, un vostre col·lega?

COMTE: Un noble de sang blava, com jo.

GELTRUDA: Senyor...

COMTE: No m'hi poseu entrebancs.

GELTRUDA: Deixeu-me dir, si us plau. I si no us plau, us estalviaré la molèstia i me n'aniré.

COMTE: Au, au, sigueu bona minyona. Parleu, que us escolto. Amb les dones jo sóc d'allò més galant, d'allò més deferent: us escolto.

GELTRUDA: Us diré en poques paraules el que en penso. Un títol de noblesa fa el mèrit d'una casa, però no el d'una persona. No tinc la meva neboda per ambiciosa, ni tampoc ho sóc jo, per sacrificar-la a l'ídol de la vanitat.

COMTE, *bromejant*: Vaja, ja es veu que heu llegit moltes faules.

GELTRUDA: Aquests sentiments no s'aprenen de les faules ni de les històries. La natura els inspira, i l'educació els cultiva.

COMTE: La natura, el cultiu, tot el que vulgueu. El que jo us proposo és el baró del Cedre.

GELTRUDA: El senyor Baró s'ha enamorat de la meva neboda?

COMTE: *Oui, Madame.*

GELTRUDA: El conec, i em mereix tot el respecte del món.

COMTE: Què us sembla, quin tros de partit que us proposo, jo?

GELTRUDA: És un cavaller de mèrit...

COMTE: I col·lega meu.

GELTRUDA: És una mica llarg de llengua, però vaja... pot passar.

COMTE: Doncs apa. Què em responeu?

GELTRUDA: Calma, calma, senyor Comte. Aquestes coses no es decideixen a l'acte així com així. El senyor Baró deurà tenir la bondat de parlar amb mi...

COMTE: Des del moment que us ho dic jo, no n'heu de tenir cap dubte. Jo us la demano en nom seu: m'ho ha encomanat, m'ho ha pregat, m'ho ha suplicat. I jo us parlo, us suplico. Més ben dit, no us suplico: us la demano.

GELTRUDA: Suposem que el senyor Baró ho digui de debò.

COMTE: Com s'entén? Què vol dir aquest *suposem*? La cosa és certa, i, des del moment que ho dic jo...

GELTRUDA: Molt bé, doncs, la cosa és certa. El Baró la pretén. Vostra Senyoria la demana. Bé caldrà saber si Candida hi consent, oi?

COMTE: Si no l'hi dieu no ho sabreu mai.

GELTRUDA, *irònica*: Tingueu la bondat de creure que l'hi diré.

COMTE: Allà la teniu, parreu-n'hi.

GELTRUDA: N'hi parlaré.

COMTE: Aneu-hi. Jo us espero aquí.

GELTRUDA: Amb el vostre permís, doncs. Ja torno. (*Fa reverència. A part:*) Si el Baró anés de debò, estaria de sort, la meva neboda. Però dubto molt que a ella li faci cap gràcia. (*S'acosta a la merceria.*)

COMTE: Jo sí que amb les meves maneres i el meu tacte faig fer a tothom el que vull. (*Es treu el llibre, s'asseu al banc i es posa a llegir.*)

GELTRUDA: Candida, vine, anem a fer quatre passes, que hem d'enraonar.

SUSANNA: Si us estimeu més quedar-vos al jardinet, hi parlareu amb tota llibertat. (*S'aixequen.*)

GELTRUDA: Sí, anem-hi, val més així, perquè jo haig de tornar de seguida. (*Entra a la botiga.*)

CANDIDA, *a part*: Què em deu voler dir? Amb la meva mala fortuna, no puc pas esperar-ne cap alegria.

COMTE: És ben capaç de tenir-me tota una hora aquí esperant-la. Encara sort que tinc aquest llibre tan entretingut. Quina gran cosa, la literatura! Amb un bon llibre a la mà, un home no està mai sol. (*Llegeix de baix en baix.*)

ESCENA SISENA

GIANNINA *sortint de casa, i el COMTE.*

GIANNINA: Au, el dinar ja està a punt. Quan vingui el bestiota del Moreno no podrà cridar. I, ara que no em veu ningú, potser seria el moment d'anar a portar el ventall a la senyora Candida. Si l'hi puc donar sense que la tia se n'adoni, l'hi donaré. Si no, esperaré una altra hora.

COMTE: Guaita, la Giannina. Ei, noia! (*Se'n va cap al casal.*)

GIANNINA, *girant-se i parlant des d'on és*: Senyor!

COMTE, *fent-li un senyal perquè hi vagi*: Dues paraules.

GIANNINA: Només em faltava aquest entrebanc, ara. (*S'avança a poc a poc.*)

COMTE, *a part*: No puc pas oblidar-me del Coroneta. Li he promès la meva protecció, i se la ben mereix. (*S'aixeca i s'embutxaca el llibre.*)

GIANNINA: Aquí em teniu. Què maneu?

COMTE: On anaves, ara?

GIANNINA, *asprament*: A fer el meu fet, senyor.

COMTE: Així m'has de contestar? Llenguda, desvergonyida.

GIANNINA: Doncs com voleu que parli? Parlo com sé, com estic avesada a fer-ho. Parlo així amb tothom, i no m'ha dit mai ningú que fos una desvergonyida.

COMTE: Però has de saber distingir amb qui parles.

GIANNINA: Ah, jo no en sé més, de distingir. Si voleu res, digueu-m'ho. Si el que voleu és divertir-vos, no tinc pas temps per perdre amb Vostra Senyoria.

COMTE: ...Il·lustríssima.

GIANNINA: I Excel·lentíssima, també, si voleu.

COMTE: Vine aquí.

GIANNINA: Ja hi sóc, aquí.

COMTE: Et vols casar?

GIANNINA: Sí, senyor.

COMTE: Molt bé, maca. Així m'agrades.

GIANNINA: Oh, jo el que tinc al cor, també ho tinc a la boca.

COMTE: I t'agradaria que et casés jo?

GIANNINA: No, senyor.

COMTE: Com, que no?

GIANNINA: Com, que no? Perquè no. Perquè, per casar-me, no us haig de menester.

COMTE: No has de menester la meva protecció?

GIANNINA: Doncs no, francament. Gens ni mica.

COMTE: Que no saps el poder que hi tinc, jo, en aquest poble?

GIANNINA: N'hi podeu tenir tant com vulgueu, en aquest poble, però el que és en el meu matrimoni, gens ni mica.

COMTE: Gens ni mica?

GIANNINA, *rient dolçament*: Per ser franca, gens ni mica ni gota.

COMTE: Tu estàs enamorada d'en Crespino.

GIANNINA: Sí, trobo que és prou eixerit per mi.

COMTE: I tu el prefereixes a ell més que no pas a aquell home honrat, aquell home ric, aquell home com cal que és el Coroneta?

GIANNINA: I a molts altres més que al Coroneta.

COMTE: El preferiries a d'altres?

GIANNINA, *rient i deixant entendre que ho diu per ell*: Si sabéssiu fins a qui el prefereixo!

COMTE: I a qui el preferiries, si es pot saber?

GIANNINA: No es pot saber. De què serviria? No em feu parlar.

COMTE: No, no, que encara series capaç d'engegar-me alguna insolència.

GIANNINA: Em voleu res més?

COMTE: Sí, escolta: jo protegeixo el teu germà, i el teu germà ha donat paraula per tu al Coroneta, i tu, doncs, t'has de casar amb el Coroneta.

GIANNINA: Vostra Senyoria...

COMTE: ...Il·lustríssima.

GIANNINA, *afectada*: Vostra Senyoria Il·lustríssima protegeix el meu germà?

COMTE: Exactament. M'hi he compromès.

GIANNINA: I el meu germà ha donat paraula al Coroneta?

COMTE: Tan cert.

GIANNINA: Doncs si és així...

COMTE: Què?

GIANNINA: Que s'hi casi el meu germà, amb el Coroneta.

COMTE: Juro per Déu que amb en Crespino no t'hi casaràs.

GIANNINA: No? I per què?

COMTE: El faré fora d'aquest poble.

GIANNINA: Doncs l'aniré a trobar allà on sigui.

COMTE: El faré apallissar.
GIANNINA: Voleu dir si es deixa, oi?
COMTE: El faré matar.
GIANNINA: Això sí que em sabria greu.
COMTE: Què faries, si fos mort?
GIANNINA: No ho sé pas.
COMTE: N'agafaries un altre?
GIANNINA: Podria ser.
COMTE: Doncs fes-te comptes que és mort.
GIANNINA: Senyor, no sé llegir, ni escriure, ni tampoc fer
comptes, jo.
COMTE: Descarada!
GIANNINA: Maneu res més?
COMTE: Vés al diable.
GIANNINA: Ensenyeu-me el camí.
COMTE: Et juro per Déu que si no fossis una dona...
GIANNINA: Què em faríeu?
COMTE: Fuig d'aquí!
GIANNINA: De seguida us obeeixo. Perquè després digueu
que no gasto bones maneres. (*Se'n va cap al casal.*)
COMTE, *indignat, darrere* GIANNINA: Bones maneres, bo-
nes maneres, i se'n va sense ni saludar.
GIANNINA: Oh, perdoneu: servidora de Vostra Senyoria...
COMTE, *indignat*: ...Il·lustríssima.
GIANNINA: Il·lustríssima. (*Corre, rient, al casal.*)
COMTE, *indignat*: *Rustica progenies nescit habere modum.*
No sé què haig de fer, ara. Si ella no vol el Coroneta,
no puc pas forçar-la. Jo ja hi he fet el que he pogut.
I a aquell babau, per què se li deu haver ficat al cap
casar-se amb una dona que no el vol? Que no hi ha prou
dones, al món? Ja n'hi trobaré jo una. I molt millor que
aquesta. Ja veurà si la meva protecció val o no.

ESCENA SETENA

GELTRUDA i CANDIDA, fora de la merceria, i els damunt dits.

COMTE: Doncs què, senyora Geltruda?

GELTRUDA: Senyor, la meva neboda és una jove assenyada i prudent.

COMTE: Ah, sí? Aneu al gra, si us plau.

GELTRUDA: M'atabaleu, senyor Comte, francament.

COMTE: Us en demano excuses. Si sabéssiu el que acabo de passar amb una dona! És veritat que tota una altra mena de dona... (*A part:*) Però, bah!, totes són tallades pel mateix patró. (*Alt:*) Així, què diu l'assenyada i prudent senyora Candida?

GELTRUDA: Suposat que el senyor Baró...

COMTE: Suposat, ja hi tornem! Al diable amb les vostres suposicions!

GELTRUDA: Doncs fet, concedit, assegurat, conclòs, com mani Vostra Senyoria.

COMTE, *entre dents, a part*: ...Il·lustríssima.

GELTRUDA, *preguntant-li pel que ha dit*: Senyor?

COMTE: No res, no res, continueu.

GELTRUDA: Si ens posem d'acord en les condicions i els avantatges, la meva neboda s'avindrà a casar-se amb el senyor Baró.

COMTE, a CANDIDA: Molt bé! Bona minyona! (*A part:*) Aquest cop, almenys, m'ha sortit bé.

CANDIDA, *a part*: Així em revenjaré del pèrfid d'Evaristo.

GELTRUDA, *a part*: No em pensava pas que s'hi avingués. Hauria dit que s'havia encaterinat d'un cert galant... però ja veig que m'he equivocat.

ESCENA VUITENA

GIANNINA, *a la terrassa, i els damunt dits.*

GIANNINA: No hi és, no la trobo enlloc. Ah, és allà.

COMTE: Així, doncs, la senyora Candida es casarà amb el senyor baró del Cedre.

GIANNINA, *a part*: I ara! Què diuen? Com respondrà, ella?

GELTRUDA: Ho farà si les condicions...

COMTE, *a CANDIDA*: Quines condicions hi poseu, vós?

CANDIDA, *al COMTE*: Jo, cap ni una, senyor. M'hi casaré de la manera que sigui.

COMTE: Visca la senyora Candida! Això és una resposta! (*S'estarrufa. A part:*) Ah, és que quan jo em barrejo en un negoci, tot ve de cara.

GIANNINA, *a part*: Això és terrible. Pobre senyor Evaristo! Ja no cal que li doni el ventall, ara. (*Se'n va.*)

GELTRUDA, *a part*: M'he equivocat de mig a mig. Resulta que ella estimava el Baró, i jo ben convençuda que s'havia encapritxat amb el senyor Evaristo.

COMTE: Si em permeteu, vaig a donar la bona notícia al senyor Baró, el meu estimat amic, el meu estimat collega.

GELTRUDA: I on és el senyor Baró?

COMTE: M'espera a ca l'apotecari. Feu una cosa. Entreu a casa i jo us el portaré en un moment.

GELTRUDA: Què hi dius, neboda?

CANDIDA, *a GELTRUDA*: Sí, parlarà amb vós.

COMTE, *a CANDIDA*: I amb vós.

CANDIDA: Jo dono per bo el que faci la meva senyora tia. (*A part:*) Estic segura que d'aquesta em moriré, però almenys moriré venjada.

COMTE: Me n'hi vaig ara mateix. I espereu-nos. Vindrem a casa vostra... (*A GELTRUDA:*) I, com que és una mica tard, no estaria malament que el convidéssiu a dinar.

GELTRUDA: La primera vegada que ve!

COMTE: Això són escrúpols superflus. Acceptarà de molt bon grat, jo me n'ocupo; és més: per obligar-l'hi, m'hi quedaré jo, també. (*Se'n va i entra a ca l'apotecari.*)

GELTRUDA, a CANDIDA: Anem a esperar-los, doncs.

CANDIDA, *trista*: Anem.

GELTRUDA, a CANDIDA: Què tens? Ho fas de bon grat o no?

CANDIDA: De molt bon grat. (*A part:*) N'he donat paraula, ja no em puc fer enrere.

GELTRUDA, *a part*: Pobra criatura! La ben planyo. En aquests casos (*es dirigeix al casal*), per més amor que hi hagi, sempre s'està una mica trasbalsat.

ESCENA NOVENA

GIANNINA, *sortint del casal, i les damunt dites*.

GIANNINA: Oh, senyora Candida!

CANDIDA, *furiosa*: Què hi fas, aquí?

GIANNINA: Us buscava...

CANDIDA: Vés-te'n! I a casa nostra no gosis tornar-hi a posar mai més els peus.

GIANNINA: I ara! A mi m'heu de fer una ofensa així?

CANDIDA: Quina ofensa? Ets una indigna, i no puc ni vull tornar-te a veure mai més. (*Entra al casal.*)

GELTRUDA, *a part*: Francament, trobo que ha anat una mica massa lluny i tot.

GIANNINA, *a part*: Em deixa de pedra! (*A GELTRUDA:*) Senyora Geltruda...

GELTRUDA: Em sap greu que hagi hagut de passar aquesta mortificació, però la meva neboda és una noia de seny

i, si t'ha tractat malament, prou raons deu tenir per fer-ho.

GIANNINA, *cridant*: Raons! Quines raons pot tenir? No comprenc que també vós...

GELTRUDA: Ei, una mica de respecte! A mi no m'alcis la veu.

GIANNINA, *volent entrar al casal*: Vull aclarir-ho, això...

GELTRUDA: No, no, atura't. Ara no serviria de res, ja ho faràs més tard.

GIANNINA, *insistent a entrar*: I jo us dic que vull aclarir-ho ara.

GELTRUDA, *barrant-li el pas*: Ai de tu que gosis passar aquesta porta!

ESCENA DESENA

El COMTE i el BARÓ, sortint de ca l'apotecari per anar al casal, i les damunt dites.

COMTE, *al BARÓ*: Anem, anem.

GIANNINA, *a GELTRUDA*: Doncs hi entraré per la força.

GELTRUDA, *a GIANNINA*: Insolent! (*En acabat, entra d'una revolada i tanca la porta al mateix punt que arriben, sense que ella els hagi vistos, el COMTE i el BARÓ.*)

GIANNINA, furiosa, s'allunya excitada. El COMTE, sense paraules, es queda mirant la porta.

BARÓ: I doncs! Ens tanca la porta als nassos?

COMTE: Als nassos? No pot pas ser.

BARÓ: Que no pot ser? No pot ser, allò que és un fet?

GIANNINA, *a part, passejant i tremolant de ràbia*: Ofendre'm a mi!

COMTE, *al* BARÓ: Anem a trucar-hi, a veure, a escoltar què.

GIANNINA, *a part*: Si hi entren aquests, jo també m'hi fico.

BARÓ: No, atureu-vos, no en vull saber res més. No vull exposar-me a més insults. He fet mal fet, de servir-me de vós. S'han burlat de vós, i m'han posat en ridícul a mi per culpa vostra.

COMTE, *encès*: Quina manera de parlar-me és, això?

BARÓ: I n'exigeixo satisfacció.

COMTE: De qui?

BARÓ: De vós.

COMTE: Com?

BARÓ: Amb l'espasa a la mà.

COMTE: Amb l'espasa? Fa vint anys que estic en aquest poblet i que no toco l'espasa, jo.

BARÓ: Doncs amb pistola.

COMTE: Doncs amb les pistoles. Vaig a buscar les meves.
(*Va per anar-se'n.*)

BARÓ: No, atureu-vos. Aquí en tinc un parell. (*Se les treu de la butxaca.*) Una per vós, i una altra per mi.

GIANNINA: Pistoles? Sortiu, gent! Auxili! Pistoles. Que es maten. (*Corre cap a casa.*)

El COMTE es queda com desconcertat.

ESCENA ONZENA

GELTRUDA, *a la terrassa, i els damunt dits; després,*
el LLIMONETA i TOGNINO.

GELTRUDA: Senyors meus, què és aquesta novetat?

COMTE, *a* GELTRUDA: Per què ens heu rebutat la porta pels nassos?

GELTRUDA: Jo? Perdoneu. Sóc ben incapaç d'una grolleria així amb ningú. I encara menys amb vós, i amb el senyor Baró, que es digna a distingir la meva neboda.

COMTE, *al* BARÓ: Ho heu sentit?

BARÓ: Doncs, senyora meva, al punt que anàvem per entrar a casa vostra, ens han rebutat la porta pels nassos.

GELTRUDA: Us asseguro que no us havia vist. He tancat la porta d'una revolada perquè no poguéis entrar aquella eixelebrada de la Giannina.

GIANNINA, *traient el cap a fora amb prudència*: Què vol dir, aquest (*imitant, amb menyspreu*, GELTRUDA:) «eixelebrada»? (*Se'n torna a dins.*)

COMTE, *a* GIANNINA: A callar, insolent!

GELTRUDA: Si em feu el favor d'esperar-vos, vaig a dir que us obrin. (*Se'n va.*)

COMTE, *al* BARÓ: Ho veieu?

BARÓ: No tinc res a dir-hi.

COMTE: Què en voleu fer, d'aquestes pistoles?

BARÓ, *ficant-se-les a la butxaca*: Disculpeu-me el punt d'honor.

COMTE: I us voleu presentar davant de dues dames amb les pistoles al damunt?

BARÓ: Les hi porto sempre que surto de ciutat, per defensa.

COMTE: Però si s'adonen que traginèu aquestes pistoles, ja sabeu com són les dones, no us deixaran acostar.

BARÓ: Teniu raó. Us agraeixo d'haver-m'ho avisat. I, en senyal de bona amistat, us en faig ofrena. (*Se les torna a treure, i les hi regala.*)

COMTE, *amb por*: Un regal? Per mi?

BARÓ: Sí, espero que no me les refusareu.

COMTE: Les acceptaré, perquè vénen de vós. Estan carregades?

BARÓ: Quina pregunta! Voleu que vagi pel món amb les pistoles descarregades?

COMTE: Espereu. (*Al cafè:*) Ep! No hi ha ningú?

LLIMONETA, *des del cafè*: Què maneu?

COMTE: Agafa aquestes pistoles, i guarda-me-les, que després les faré venir a recollir.

LLIMONETA, *prenent les pistoles de mans del BARÓ*: Sereu servit.

COMTE: Vés amb compte, que estan carregades.

LLIMONETA, *jugant amb les pistoles*: Eh, que ja les sé fer anar.

COMTE, *amb por*: Ei, ei, no facis l'animal!

LLIMONETA, *a part*: És valent, el senyor Comte! (*Se'n va.*)

COMTE, *al BARÓ*: Us ho agraeixo de tot cor: em fan molta il·lusió. (*A part*.) Demà mateix me les venc.

TOGNINO, *a la porta del casal*: Senyors, la senyora mestressa us espera.

COMTE: Som-hi.

BARÓ: Som-hi.

COMTE: Eh, què me'n dieu? Quina influència, oi? Estimadíssim col·lega... Nosaltres, els nobles! La nostra procecció val alguna cosa, eh? (*Se n'hi va.*)

GIANNINA surt de casa de puntetes i els va al darrere per mirar d'entrar. El COMTE i el BARÓ entren, introduïts per TOGNINO, que es queda al pas de la porta. GIANNINA va per entrar i TOGNINO l'atura.

TOGNINO: Tu no hi tens res a fer, aquí.

GIANNINA: Sí, senyor, que hi tinc coses a fer.

TOGNINO: Tinc ordres de no deixar-te entrar. (*Entra i tanca la porta.*)

GIANNINA, *avançant-se*: Oh, em fa tanta ràbia no poder-me desfogar, que sento ben bé que el fel m'escanya. (*Recorre l'escenari tota excitada.*) A mi, ofendre'm així! A una noia com jo!

ESCENA DOTZENA

EVARISTO, *venint del camí, amb l'escopeta a l'espatlla, el MORENO amb l'escopeta a la mà, un morral amb la caça, i el gos lligat amb la corda, i la damunt dita; més tard,*
TOGNINO.

EVARISTO: Té, emporta't la meva escopeta a casa teva.

I guarda'm les perdius fins que jo en pugui disposar.

Tracta'm bé el gos. (*S'asseu al cafè i es treu el tabac.*)

MORENO, a EVARISTO: No patiu, ja em faig càrrec de tot.

(*A GIANNINA, avançant cap a casa.*) És a punt, el dinar?

GIANNINA, *enrabiada*: A punt!

MORENO: Què diantre et passa? Sempre estàs empipada amb tothom, i després encara dius de mi.

GIANNINA: Oh, sí, és veritat. Som germans, no hi ha res a dir...

MORENO, a GIANNINA: Vinga, anem a dinar, que prou n'és hora.

GIANNINA: Sí, sí, comença a passar, que ja vinc. Vull parlar amb el senyor Evaristo.

MORENO: Si véns, véns. Si no, dinaré jo sol. (*Entra a casa.*)

GIANNINA: Si ara mengés se'm posaria com una metzina.

EVARISTO: No es veu ningú a la terrassa. Deuen ser a dinar. Val més que faci cap a l'hostal. (*S'aixeca.*) El Baró m'espera. (*Veient GIANNINA.*) I doncs, Giannina, m'has de dir res?

GIANNINA, *asprament*: I tant, senyor, si us he de dir res.

EVARISTO: Ja has donat el ventall?

GIANNINA: Aquí el teniu, el vostre maleït ventall.

EVARISTO: Què vol dir, això? No l'has pogut donar?

GIANNINA: He aguantat un miler d'insults, un miler d'ofenses, i m'han tret de casa com una perduda.

EVARISTO: Que potser ho ha descobert la senyora Geltruda?

GIANNINA: Ah, no, no ha estat només la senyora Geltruda. Les coses més gruixudes me les ha dites la senyora Candida.

EVARISTO: Per què? Què li has fet?

GIANNINA: Jo no li he fet res, senyor.

EVARISTO: L'hi has dit, que tenies un ventall per ella?

GIANNINA: Com l'hi havia de dir, si no m'ha deixat temps i m'ha fet fora com a una lladre?

EVARISTO: Però bé hi ha d'haver alguna raó.

GIANNINA: El que és jo, no li he fet res de res. I tots aquests mals tractes, n'estic convençuda, han estat per culpa vostra.

EVARISTO: Per culpa meva? La senyora Candida, que m'estima tant?

GIANNINA: Sí, que us estima, oi, la senyora Candida?

EVARISTO: I tant, n'estic més que segur.

GIANNINA, *irònica*: I tant que sí, que us estima, i tant! Ja us ho asseguro jo, que us estima. I molt. Molt i remolt!

EVARISTO: Em comences a posar terriblement nerviós.

GIANNINA, *irònica*: Aneu, aneu-la a veure, la vostra enamorada, la vostra estimada.

EVARISTO: I per què no hi haig d'anar?

GIANNINA: Doncs perquè el lloc ja és ocupat.

EVARISTO, *amb afany*: Per qui?

GIANNINA: Pel senyor baró del Cedre.

EVARISTO, *meravellat*: El senyor Baró és a la casa?

GIANNINA: Quin mal hi ha, que sigui a la casa, si és el promès de la senyora Candida?

EVARISTO: Giannina, tu delires, tu desvarieges: no fas més que dir ximpleries sense solta.

GIANNINA: No em creieu? Aneu-ho a veure, i ja m'ho sabreu dir, si dic la veritat o no.

EVARISTO: A casa de la senyora Geltruda...

GIANNINA: I de la senyora Candida.

EVARISTO: ...hi ha el Baró?

GIANNINA: Del Cedre...

EVARISTO: Promès de la senyora Candida...

GIANNINA: Ho he vist amb aquests ulls i ho he sentit amb aquestes orelles.

EVARISTO: No pot ser de cap de les maneres. Això que dius són bestieses.

GIANNINA, *cantant*: Aneu-ho a veure, aneu vós mateix a mirar i a escoltar si dic bestieses.

EVARISTO: Ara mateix, immediatament. (*Corre al casal i hi truca.*)

GIANNINA: Pobre infeliç! Es refia de l'amor d'una jove de ciutat! No són pas com nosaltres, no, les joves de ciutat.

EVARISTO, *tremolant d'agitació, torna a trucar*. TOGNINO *obre la porta i apareix al llindar*.

EVARISTO: Doncs, què?

TOGNINO: Perdoneu, no puc deixar passar ningú.

EVARISTO: Ja ho has dit, que sóc jo?

TOGNINO: Ja ho he dit.

EVARISTO: A la senyora Candida?

TOGNINO: A la senyora Candida.

EVARISTO: I la senyora Geltruda no vol que jo entri?

TOGNINO: No, la senyora Geltruda, de fet, ja havia dit que us deixés entrar: ha estat la senyora Candida que no ho ha volgut.

EVARISTO: No ho ha volgut? Ah, juro per Déu que...! Entraré. (*Vol entrar per força, i TOGNINO li tanca la porta als nassos.*)

GIANNINA: Ah! Què us havia dit, jo?

EVARISTO: Estic furiós. No sé a quina paret toco. Tançar-me la porta als nassos!

GIANNINA: Oh, no us n'estranyeu tant. A mi també me'ls han fet, aquests tractes.

EVARISTO: Com pot ser que Candida m'hagi pogut enganyar així?

GIANNINA: El que és un fet no es pot posar en dubte.

EVARISTO: Encara no m'ho crec, no m'ho puc creure, no m'ho creuré mai.

GIANNINA: No ho voleu creure?

EVARISTO: No. Hi ha d'haver algun error, algun misteri. Conec el cor de Candida: no n'és capaç.

GIANNINA: Bé, si això us serveix de consol... Aneu esperant, i bon profit us faci.

EVARISTO: Vull parlar amb Candida de totes passades.

GIANNINA: Si no us ha volgut ni rebre!

EVARISTO: Tant me fa. Deu haver-hi alguna explicació.

Aniré a cal Llimoneta. En tinc prou de poder-la veure, de sentir una paraula dels seus llavis. Un senyal, només, bastarà per decidir la meva vida, o la meva mort.

GIANNINA: Teniu.

ESCENA TRETZENA

El CORONETA i el TRINQUIS, que tornen d'allà on eren, i els damunt dits; més tard, CRESPIÑO.

El TRINQUIS entra de dret a l'hostal. El CORONETA es queda, dissimuladament, a escoltar.

EVARISTO: Què em vols donar?

GIANNINA: El ventall.

EVARISTO: Queda-te'l, no m'atabalis més.

GIANNINA: Me'l doneu, el ventall?

EVARISTO: Sí, queda-te'l, te'l dono. (*A part:*) Estic fora de test.

GIANNINA: Si és així, moltes gràcies.

CORONETA: Ah, ah, per fi he sabut què era aquell regal misteriós. Un ventall. (*Sense que el vegin, entra a l'hostal.*)

EVARISTO: Però, i si Candida no es deixa veure? I si, per desgràcia, no surt a la finestra? I si, veient-me, no em vol escoltar? I si la tia l'hi prohibeix? Em debat en un mar de neguits i confusions.

CRESPINO, amb un sac de sabates i peces de cuiro, etc., a l'espatlla, es dirigeix a l'obrador, però veu la parella i s'atura a escoltar.

GIANNINA: Estimat senyor Evaristo, creieu que us planyo, que em feu pena.

EVARISTO: Sí, Giannina meva, ho ben mereixo.

GIANNINA: Un senyor tan bo, tan amable, tan cortès!

EVARISTO: Tu coneixes el meu cor, ets testimoni del meu amor.

CRESPINO, *amb el sac a l'espatlla, a part:* Vaja, veig que arribo al punt dolç.

GIANNINA: Si jo sabés la manera de consolar-vos!

CRESPINO, *a part:* Alça!

EVARISTO: Sí, vull temptar la sort, costi el que costi. No voldria haver-me de reprotxar un dia no haver fet tot el possible per aclarir-ho. Me'n vaig al cafè, Giannina, i me n'hi vaig tremolant. Conserva'm aquest amor i aquesta bondat. (*Li agafa la mà, i després entra al cafè.*)

GIANNINA: Per un cantó em fa riure, i per l'altre em fa pena.

CRESPINO deixa el sac a terra, en treu les sabates, etc., les deixa al banc i entra a l'obrador sense badar boca.

GIANNINA: Guaita, en Crespino. Benvingut. On has estat fins ara?

CRISPINO: Que no ho veus? A comprar sola, i a buscar sabates per ataconar.

GIANNINA: Però no fas res més que ataconar sabates velles. No voldria que diguessin... ja saps que tot són males llengües.

CRISPINO, *treballant*: Ui, les males llengües tindran més feina amb tu que no pas amb mi.

GIANNINA: Amb mi? Què vols que en diguin, de mi?

CRISPINO, *treballant*: A mi què, que diguin que faig més d'ataconador que no de sabater! En tinc prou de ser un home respectable i de guanyar-me honradament el pa.

GIANNINA: Però jo no voldria que a mi em diguessin l'ataconadora.

CRISPINO: Quan vols que ho diguin?

GIANNINA: Quan sigui la teva dona.

CRISPINO: Ah!

GIANNINA: Ah! Què és, aquest *ah*? Què vol dir, aquest *ah*?

CRISPINO: Vol dir que la senyora Giannina no serà mai ataconadora ni sabatera, perquè té idees grandioses i apunta més alt.

GIANNINA: T'has tornat boig, o és que ja has begut, aquest matí?

CRISPINO: Ni m'he tornat boig ni vaig a la vela. Però tampoc tinc pa a l'ull ni cera a les orelles.

GIANNINA, *avançant-se*: I què dintre vols dir? Explica't, si vols que t'entengui.

CRISPINO: Vols que m'expliqui? Doncs m'explicaré. Et penses que no he sentit les teves amorettes amb el senyor Evaristo?

GIANNINA: Amb el senyor Evaristo?

CRISPINO, *escarnint* EVARISTO: «Sí, Giannina meva... tu coneixes el meu cor... ets testimoni del meu amor».

GIANNINA, *rient*: Que n'ets de beneit!

CRESPINO, *escarnint* GIANNINA: «Si jo sabés la manera de consolar-vos!».

GIANNINA, *rient*: Que n'ets de beneit!

CRESPINO, *escarnint* EVARISTO: «Giannina, conserva'm aquest amor i aquesta bondat».

GIANNINA, *rient*: Que n'arribes a ser, de beneit!

CRESPINO: Jo, beneit?

GIANNINA: Sí, tu, tu, beneit, més que beneit, beneit i mig.

CRESPINO: Vatua el dimoni! Així, jo no he vist res? No he sentit la galant conversa amb el senyor Evaristo?

GIANNINA: Beneit.

CRESPINO: I el que li has contestat?

GIANNINA: Beneit.

CRESPINO, *amenaçant*: Giannina, prou d'aquest *beneit*, si no vols que faci una beneiteria de debò.

GIANNINA, *amb serietat*: Ei, ei. (*Canvia de to.*) Però tu creus que el senyor Evaristo es pot encaterinar de mi?

CRESPINO: Jo no ho sé.

GIANNINA: I que jo sigui tan flasca d'estar-ho d'ell?

CRESPINO: Jo no ho sé.

GIANNINA: Vine aquí, escolta: (*Parlant molt de pressa.*) El senyor Evaristo estima la senyora Candida, i la senyora Candida se l'ha rifat i es vol casar amb el senyor Baró, i el senyor Evaristo n'està desesperat i s'ha vingut a desfogar amb mi, i jo el planyia per riure-me'n, i ell es consolava amb mi. Ho has entès?

CRESPINO: Ni mitja paraula.

GIANNINA: N'estàs convençut, de la meva innocència?

CRESPINO: No gaire.

GIANNINA, *de pressa*: Si és així, ja te'n pots anar a passeig. El Coroneta em pretén i em festeja. El meu germà n'hi ha donat paraula. El senyor Comte em punxa i em prega. Doncs em casaré amb el Coroneta.

CRESPINO: Calma, calma. A poc a poc. No t'enfilis a la

parra. Puc estar segur que em dius la veritat? Que no hi ha res entre tu i el senyor Evaristo?

GIANNINA: I no vols que et digui beneit? El meu Crespino, jo que t'estimo tant, que ets el reiet del meu cor, el meu estimat ratolí, el meu maridet adorat. (*L'acaricia.*)

CRESPINO, *dolçament*: I què t'ha donat, el senyor Evaristo?

GIANNINA: No res.

CRESPINO: No res? Segur? No res?

GIANNINA: Quan et dic que no res, és que no res. (*A part:*)

No vull que sàpiga res del ventall, que de seguida maliciaria.

CRESPINO: Puc estar-ne segur?

GIANNINA: Vinga, prou martiritzar-me.

CRESPINO: M'estimes de debò?

GIANNINA: Sí, t'estimo de debò.

CRESPINO, *agafant-li la mà*: Au, fem les paus.

GIANNINA, *rient*: Beneit.

CRESPINO, *rient*: Però per què, beneit?

GIANNINA: Perquè ets un beneitó.

ESCENA CATORZENA

El CORONETA, que surt de l'hostal, i els damunt dits.

CORONETA: Per fi he pogut saber quin era el regal que han fet a la senyora Giannina.

GIANNINA: I tu, què n'has de fer, d'això?

CRESPINO, *al* CORONETA: Qui li ha fet un regal?

CORONETA: El senyor Evaristo.

GIANNINA: No és pas veritat.

CRESPINO: No és pas veritat?

CORONETA, *a* GIANNINA: Sí, sí, i sé de quin regal es tracta.

GIANNINA: Sigui el que sigui, tu no n'has de fer res. Jo estimo en Crespino, i seré la dona del meu Crespino.

CRESPINO, *al* CORONETA: Bé, digues, quin és, aquest regal?

CORONETA: Un ventall.

CRESPINO, *a* GIANNINA, *fet una fúria*: Un ventall?

GIANNINA, *a part*: Dimoni d'home!

CRESPINO, *a* GIANNINA: T'han regalat un ventall?

GIANNINA: No és pas veritat.

CORONETA: Mira si és veritat, que encara el tens a la butxaca.

CRESPINO: Vull veure aquest ventall.

GIANNINA, *a Crespino*: No, senyor.

CORONETA: Jo trobaré la manera de fer-te'l ensenyar.

GIANNINA, *al* CORONETA: Ets un poca-vergonya!

ESCENA QUINZENA

El MORENO, sortint de casa, amb el tovalló al coll, menjant, i els damunt dits.

MORENO: Què és, aquest rebombori?

CORONETA: Que a la teva germana li han regalat un ventall; i el té a la butxaca, i encara ho nega.

MORENO, *a* GIANNINA, *autoritari*: El ventall.

GIANNINA, *al* MORENO: Deixa'm estar.

MORENO, *amenaçant-la*: Dóna'm el ventall, si no vols que...

GIANNINA, *ensenyant-lo*: Punyeta! Aquí el teniu.

CRESPINO, *que el vol agafar*: A mi, a mi.

CORONETA, *que el vol agafar-lo, fet una fúria*: El vull jo.

GIANNINA: Deixeu-me estar, maleïts del dimoni!

MORENO: Vinga, porta, que el vull jo.

GIANNINA, *al* MORENO: No, senyor. Si de cas, el donaré a en Crespino.

MORENO: Porta, et dic.

GIANNINA: A en Crespino. (*Dóna el ventall a Crespino i corre cap a casa.*)

CORONETA: Porta aquí.

MORENO: Porta aquí.

CRESPINO: Ara hi corro! (*Tots dos envolten Crespino per prendre-l'hi; ell fuig i els altres dos el segueixen.*)

ESCENA SETZENA

El COMTE *a la terrassa*, TIMOTEO *al finestral*, *més tard*
el BARÓ, *i els damunt dits.*

COMTE, *alt, amb presses*: Ep! Timoteo!

TIMOTEO: Què maneu?

COMTE: Corre, corre, un cordial, el que sigui. La senyora Candida s'ha trobat malament.

TIMOTEO: Vinc de seguida. (*Entra a la botiga.*)

COMTE: Què li deu haver agafat, en aquella finestra? Ni que al jardí del cafè hi hagués plantes verinoses. (*Entra.*)

Crespino travessa l'escena, i va corrent a l'altre cap.
El CORONETA *i el* MORENO *li corren al darrere sense dir res, i tots desapareixen.*

BARÓ, *que surt del casal per anar a sol·licitar l'apotecari*: Vinga, de pressa, senyor Timoteo.

TIMOTEO, *sortint de la botiga amb una safata plena de flascons*: Ja vinc, ja vinc.

BARÓ: Correu, que us hem de menester. (*Corre cap dins el casal.*)

TIMOTEO: Ja sóc aquí, ja sóc aquí. (*Va per entrar.*)

CRESPINO, el CORONETA i el MORENO surten corrent com abans d'un altre bastidor. Topen amb TIMOTEO i li fan caure tots els flascons, que es trenquen. CRESPINO cau i perd el ventall. El CORONETA l'agafa i se l'endú. TIMOTEO s'aixeca i se'n torna a la botiga.

CORONETA, *al* MORENO: Vet-el aquí. Ara el tinc jo.

MORENO: Ja em va bé. Queda-te'l tu. Després passaré comptes amb la Giannina. (*Entra a casa.*)

CORONETA: Jo l'hi he fet ensenyar, i jo el tinc. (*Entra a l'hostal.*)

CRESPINO: La mare que els va... M'han fet caure. Però vaja, paciència; el que em sap greu de debò és que el ventall ara el tingui el Coroneta. Donaria sis parells de sabates per poder-lo recuperar, per fer-lo a miques... Per fer-lo a miques? Per què? Perquè és un regal que han fet a la meva enamorada? Bah, ximpleries, ximpleries! La Giannina és una bona noia i jo me l'estimo. La resta són trons. (*Entra a l'obrador coixim-coixam.*)

ACTE TERCER

ESCENA PRIMERA

Escena muda fins a la sortida del COMTE i del BARÓ.

CRESPINO surt de l'obrador amb un tros de pa i un tall de formatge, un plat de menjar i una gerra buida, i es fa una mica de lloc al seu banc per dinar. TOGNINO surt del casal amb una escombria i entra corrent a ca l'apotecari. CRESPINO es posa a llescar el pa, sense dir res. El CORONETA surt de l'hostal amb el TRINQUIS, que porta una bóta a l'espatlla, semblant a la que ha dut al COMTE. El CORONETA passa per davant de CRESPINO, se'l mira i riu. CRESPINO se'l mira i tremola de ràbia. El CORONETA, rient, passa enllà seguint el mateix camí de la primera bóta. CRESPINO es mira el CORONETA mentre marxa i quan ja no el veu torna a la seva idea. TOGNINO, sortint de ca l'apotecari, ve a escombrar els vidres dels flascons trencats. TIMOTEO surt corrent de la botiga amb una safata amb altres flascons i entra al casal. TOGNINO escombra. CRESPINO agafa la gerra i se'n va a poc a poc, banyabaix, a l'hostal. SUSANNA surt de la botiga, endreça l'aparador, s'asseu i es posa a treballar. TOGNINO es fica al casal i tanca la porta. CRESPINO surt de l'hostal amb la gerra plena de vi, i rient es mira el ventall que porta sota el gec, tant per l'alegria que en té com per ensenyar-lo al públic; se'n va al seu banc, i deixa el vi a terra. GIANNINA surt de casa, s'asseu i es posa a filar. CRESPINO s'asseu, es treu el ventall, l'amaga, rient, sota els retalls de cuir i es posa a menjar. El CORONETA torna sol pel mateix camí. Passa per davant de CRESPINO i riu. CRESPINO menja i riu. El CORONETA, arribant a l'hostal, es gira cap a

CRESPINO *i riu*. CRESPINO *menja i riu*. El CORONETA, *a la porta de l'hostal, menja, riu, i entra*. CRESPINO *es treu el ventall, se'l mira, i riu, i en acabat el torna a guardar, i continua menjant i bevent*. (Aquí acaba l'escena muda.)

El COMTE i el BARÓ surten del casal.

COMTE: No, amic meu, ja em perdonareu, però no us podeu queixar de res.

BARÓ: Doncs us asseguro que tampoc no tinc cap raó per felicitar-me.

COMTE: Si la senyora Candida ha tingut un treball, paciència: ha estat un accident. Heu de saber que les dones estan subjectes als vapors, als atacs d'esterilisme.

BARÓ: D'esterilisme? D'histerisme, voleu dir...

COMTE: Sí, d'histerisme, d'histerisme, com vulgueu. En fi, que si no us ha fet la gran rebuda no ha estat pas per culpa seva, sinó de la malaltia.

BARÓ: Però quan hi hem entrat no ho estava pas, malalta. I, només veure'm, ja s'ha retirat a la seva cambra.

COMTE: Perquè ja se sentia venir el mal.

BARÓ: ¿I no us hi heu fixat, la senyora Geltruda, quan ha sortit de la cambra de la neboda, amb quin afany, amb quina sorpresa llegia uns papers que feien tot l'efecte de ser cartes?

COMTE: És una dona que té molts melics per lligar. Devien ser les cartes de l'últim correu.

BARÓ: No, que eren papers vells. M'hi jugo el que vulgueu que era alguna cosa que ha trobat damunt la tauleta o en alguna butxaca de la senyora Candida.

COMTE: Ja sou ben tafaner, estimat col·lega. I ben eixèrit. I ben especial. Què dimonis us imagineu, ara?

BARÓ: Doncs m'imagino allò que podria molt ben ser. Tinc

la sospita que entre la senyora Candida i Evaristo hi ha alguna cosa.

COMTE: Ah, no hi ha perill. Si fos així, jo ja ho sabria. Jo ho sé tot. No es fa res en aquest poblet que jo no ho sàpiga. I a més, si fos com vós dieu, us sembla que ella hauria consentit a la vostra proposició? Que hauria gosat comprometre els bons oficis d'un cavaller com jo?

BARÓ: Això és una bona raó. Ha dit que sí sense fer-se pregar. Però la senyora Geltruda, després de llegir aquelles cartes, ja no m'ha tingut les mateixes atencions d'abans. I més aviat, en certa manera, ha estat contenta que marxéssim.

COMTE: Ja us ho diré. Si d'una cosa ens podem queixar de la senyora Geltruda és que no ens hagi convidat a dinar.

BARÓ: Això no, que no em fa estrany.

COMTE: Jo prou li he donat algun entretoc, però ella ha fet el desentès.

BARÓ: Us asseguro que ja frisava per treure-se'ns de sobre.

COMTE: Em sap greu per vós... On dineu, avui?

BARÓ: He encarregat dinar per dos a l'hostal.

COMTE: Per dos?

BARÓ: Espero Evaristo, que ha sortit a caçar.

COMTE: Si voleu venir a dinar a casa...

BARÓ: A casa vostra?

COMTE: Sinó que d'aquí al meu palau hi ha ben bé un quart de llegua.

BARÓ: Us ho agraeixo, però ja tinc el dinar encomanat. Ei, hostaler! Coroneta!

ESCENA SEGONA

El CORONETA, sortint de l'hostal, i els damunt dits.

CORONETA: Maneu.

BARÓ: Ha tornat, el senyor Evaristo?

CORONETA: Encara no l'he vist, senyor. I em fa malícia, perquè el dinar està a punt i el menjar ja es cova.

COMTE: Evaristo és capaç d'entretenir-se caçant fins al vespre i de deixar-vos a vós sense dinar.

BARÓ: Què hi voleu fer? Li he promès que l'esperaria.

COMTE: Esperar-lo, d'acord, però només fins a un cert punt. Vós, amic, no sou fet per esperar un home de condició inferior a la vostra. Em sembla bé la cortesia i la humanitat; però, estimadíssim col·lega, hem de vetllar pel decòrum de la nostra alta condició.

BARÓ: Quasi em vénen ganes de demanar-vos que vingueu a ocupar el lloc d'Evaristo.

COMTE: Si no us voleu esperar i us fa mandra de menjar tot sol, veniu a casa, que menjarem el que hi hagi.

BARÓ: No, estimat Comte, feu-me el plaer de venir amb mi. Entaulem-nos, i si Evaristo és tan descortès, ja s'ho farà.

COMTE, *satisfet*: Això, que aprengui d'urbanitat.

BARÓ, *al* CORONETA: Ja ens podeu fer portar el dinar.

CORONETA: De seguida sereu servits. (*A part:*) Avui no sobrarà gran cosa pels de la cuina.

BARÓ, *a part*: Deixa'm anar a veure què ens han preparat. (*Entra a l'hostal.*)

COMTE, *al* CORONETA: Ja m'has portat l'altra bóta de vi?

CORONETA: Sí, senyor, ja us l'he enviada.

COMTE: L'has enviada? Sense acompanyar-la? Ja me la deuen haver feta.

CORONETA: Espereu, que us ho explico. He anat amb el

mosso fins al cap del camí ral, i allà he trobat el vostre home...

COMTE: El meu majordom?

CORONETA: No, senyor.

COMTE: El meu cambrer?

CORONETA: No, senyor.

COMTE: El meu lacai?

CORONETA: No, senyor.

COMTE: Doncs qui?

CORONETA: Aquell home que està amb vós, que va a vendre fruita, enciams, verdura...

COMTE: I ara! Aquell..

CORONETA: Com vulgueu. Me l'he trobat, li he ensenyat la bóta, i ell mateix ha acompanyat el mosso.

COMTE, *a part*: Mare de Déu! Aquell, que no té ni la més trista ocasió d'ensumar el vi, és ben capaç de beure-se'm la meitat de la bóta. (*Vol entrar.*)

CORONETA: Si us plau.

COMTE, *aspre*: Què hi ha?

CORONETA: Heu parlat per mi amb la Giannina?

COMTE: Sí, ho he fet.

CORONETA: I què ha dit?

COMTE, *incòmode*: Tot va bé, tot va bé.

CORONETA: Va bé?

COMTE, *a punt d'entrar a l'hostal*: Ja en parlarem, ja en parlarem després.

CORONETA: Digueu-me'n alguna cosa.

COMTE: Anem, anem, que no vull fer esperar el senyor Baró. (*Entra.*)

CORONETA: No perdo l'esperança... És un home que, quan hi fica la banya... de tant en tant se'n surt. (*A GIANNINA, tendre i brusc:*) Giannina.

GIANNINA *fila i no respon.*

CORONETA: Almenys deixa'm saludar-te.

GIANNINA, *sense mirar-lo, filant*: Més valdria que em tornessis el ventall.

CORONETA: Sí... (*A part:*) Ui, ara que hi penso, me l'he deixat al celler, el ventall! (*Alt:*) Sí, sí, ja en parlarem després, del ventall. (*A part:*) No voldria que ningú me'l pispés. (*Entra.*)

CRESPINO *esclata a riure.*

SUSANNA: Us veig més content que un gínjol, senyor Crespino. Trobo que rieu molt de gust.

CRESPINO: Ric perquè tinc prou raons per riure.

GIANNINA, *a Crespino*: Tu, vinga riure, i a mi la ràbia se'm menja per dintre.

CRESPINO: Ràbia? I de què la tens, tanta ràbia?

GIANNINA: De veure que el ventall hagi anat a parar a les mans del Coroneta.

CRESPINO, *rient*: Sí, ha anat a parar a les mans del Coroneta.

GIANNINA: I per què rius, si es pot saber?

CRESPINO: Ric perquè ha anat a parar a les mans del Coroneta. (*S'aixeca, agafa les sobres del dinar i entra a l'obrador.*)

GIANNINA: Riu com si s'hagués tornat beneit.

SUSANNA, *treballant*: No hauria dit mai que el meu ventall hagués de passar per tantes mans.

GIANNINA, *girant-se, irritada*: El vostre ventall?

SUSANNA: Sí, dic el meu ventall, perquè ha sortit de la meva botiga.

GIANNINA: Però bé us el deuen haver pagat.

SUSANNA: És clar. Si no, no se l'haurien endut.

GIANNINA: I a més, en deuen haver pagat el doble del que val, oi?

SUSANNA: No és pas veritat. I encara que ho fos, tu què

n'has de fer? Al preu que et costa a tu, ja te'l pots ben quedar.

GIANNINA: I vós què en sabeu, del preu que em costa?

SUSANNA, *recalcant-ho amb una flegma satírica*: Oh, si et costa res... no ho sé pas, jo... Si qui te l'ha donat hi té obligacions...

GIANNINA, *que s'ha aixecat d'un bot*: Quines obligacions? Què us empatol·leu, d'obligacions? No ho hauria dit mai, de vós!

SUSANNA: Ei, ei, no et pensis pas que em fas por.

CRESPINO, *sortint de l'obrador*: Què hi ha, què hi ha? Sempre fent xivarri, sempre cridant.

GIANNINA, *a part, asseguda, filant*: Em vénen unes ganes de trencar-li la filosa pel cap...

SUSANNA: Ella, que no fa més que burxar, i després, ai, no la toqueu!

CRESPINO: Estàs enfadada, Giannina? (*S'asseu, i es posa a treballar.*)

GIANNINA, *filant*: Jo, enfadada? No m'enfado mai, jo.

SUSANNA, *irònica*: Oh, és d'allò més pacífica, la noia. No s'altera mai, pobreta.

GIANNINA, *perquè SUSANNA la senti*: Mai, si no em busquen les pessigolles, si no em diuen insolències, si no em volen passar per sobre.

SUSANNA *remena el cap, i botzina de baix en baix*.

CRESPINO, *treballant*: ¿Sóc jo, que et maltracto, que et passo per sobre?

GIANNINA, *filant, irritada*: No parlava per tu.

SUSANNA, *amb mofa*: No, no parla per vós, parla per mi.

CRESPINO: Ja és gros, que en un poblet de quatre cases no es pugui estar ni un sol moment en pau!

GIANNINA: No hi hagués les males llengües que hi ha...

CRESPINO: Ja n'hi ha prou! Quina vergonya!

SUSANNA: Insulta, i després no vol que ens hi tornem.

GIANNINA: Parlo amb raó i amb fonament.

SUSANNA: Val més callar, val més no dir res.

GIANNINA: Ben cert: val més callar que no pas dir bestieses.

CRESPINO: Ella sempre hi ha de dir l'última paraula.

GIANNINA: I tant! Encara que fos des del fons d'un pou.

TIMOTEO surt del casal, amb la safata i els flascons.

GIANNINA: Qui em vulgui que em prengui, i qui no em vulgui que em deixi estar.

CRESPINO: Calla, calla, ja n'hi ha prou.

TIMOTEO, *a part*: En aquesta casa no hi torno més. Quina culpa en tinc, jo, si aquestes aigüetes no valen res? Jo només puc donar allò que tinc. Al mig del camp voldrien tenir les mateixes delícies que a ciutat. I al cap i a l'últim, què són els elixirs, els esperits, les quintaessències? Pura enganyifa. Vet aquí els principis cardinals de la medicina: aigua, quina i mercuri.

Entra a l'apotecaria.

CRESPINO, *a GIANNINA*: Deu haver-hi algú malalt a ca la senyora Geltruda.

GIANNINA, *irritada*: Sí, aquella toia de la senyora Candida.

SUSANNA, *alt*: Pobra senyora Candida!

CRESPINO: Què té?

GIANNINA: Què sé jo, què té? Un atac de bogeria.

SUSANNA: Ei, jo sí que ho sé, quin mal té la senyora Candida.

CRESPINO, *a SUSANNA*: Doncs què té?

SUSANNA, *recalcant*: La senyora Giannina també ho hauria de saber.

GIANNINA: Jo? Què hi tinc a veure, jo?

SUSANNA: Què hi tens a veure? Doncs que si està malalta és per culpa teva.

GIANNINA, *que fa un bot*: Per culpa meva?

SUSANNA: Vés, que amb tu no s'hi pot parlar.

CRESPINO, *aixecant-se*: M'agradaria començar-lo a entendre, aquest embolic.

GIANNINA, *a SUSANNA*: Només sabeu dir imbecil·litats.

SUSANNA: Vinga, vinga, no t'encenguis, maca.

CRESPINO, *a GIANNINA*: Deixa-la dir.

GIANNINA, *a SUSANNA*: Amb quin fonament ho dieu, això?

SUSANNA: Val més que ho deixem aquí.

GIANNINA: No, no, parleu.

SUSANNA: No, Giannina, no m'obliguis a parlar.

GIANNINA: Si sou una dona d'honor, parleu.

SUSANNA: Ah, si és així, hauré de parlar.

CRESPINO: Calleu, calleu, que ve la senyora Geltruda. No féssim una escena davant d'ella. (*Es retira a treballar.*)

GIANNINA, *a part, caminant cap a casa seva*: No pararé fins que em doni raó d'això que ha dit.

SUSANNA, *que s'asseu a treballar, a part*: Vol que parli? Doncs ja em sentirà.

CRESPINO: Vejam si n'arribaré a treure l'aigua clara, d'aquesta història! (*S'asseu a treballar.*)

ESCENA TERCERA

GELTRUDA, *sortint del casal, i els damunt dits*.

GELTRUDA, *a GIANNINA, amb gravetat*: Dignes: que ha tornat, el teu germà?

GIANNINA, *malagradosa, continuant cap a casa*: Sí, senyora.

GELTRUDA, *com abans*: I el senyor Evaristo, també ha tornat?

GIANNINA, *com abans*: Sí, senyora.

GELTRUDA: I saps on és, el senyor Evaristo?

GIANNINA, *irritada*: No en sé res. Per servir-vos. (*Entra a casa.*)

GELTRUDA, *a part*: Quines maneres tan delicades! (*Alt:*)
Crespino.

CRESPINO, *que s'aixeca*: Senyora.

GELTRUDA: Vós ho sabeu, on és el senyor Evaristo?

CRESPINO: No, senyora, francament, no ho sé.

GELTRUDA: Feu-me el favor de mirar si és a l'hostal.

CRESPINO: Ara mateix sereu servida. (*Se'n va a l'hostal.*)

SUSANNA, *baixet*: Senyora Geltruda!

GELTRUDA: Què voleu?

SUSANNA, *aixecant-se*: Només dues paraules.

GELTRUDA: Que en sabeu res, vós, del senyor Evaristo?

SUSANNA: Ui, senyora, en sé unes quantes coses. I de ben grosses, que us en puc explicar.

GELTRUDA: Oh, Déu meu! Com si encara no tingués prou coses per fer-me patir. Acabo de veure unes cartes que m'han vingut molt de nou. Digueu-me, il·lumineu-me, us ho prego.

SUSANNA: Però, aquí, en públic?... Amb tanta malícia com hi ha escampada?... Si voleu que vingui a casa vostra...

GELTRUDA: Primer voldria veure el senyor Evaristo.

SUSANNA: O si voleu entrar a casa...

GELTRUDA: Millor. Però esperem que torni en Crespino.

SUSANNA: Já ve.

CRESPINO surt de l'hostal.

GELTRUDA: Doncs què?

CRESPINO: No hi és, senyora. L'esperaven a dinar, i no ha comparegut.

GELTRUDA: Però de caçar, bé en deu haver tornat.

CRESPINO: Ah, això segur. Jo bé l'he vist.

GELTRUDA: On pot ser, doncs?

SUSANNA, *mirant dins el cafè*: Al cafè no hi és.

CRESPINO, *mirant dins l'apotecaria*: A ca l'apotecari, tampoc.

GELTRUDA: Aneu a donar una ullada, si us plau. El poble no és pas tan gran. Mireu si podeu trobar-lo.

CRESPINO: Ara mateix sereu servida.

GELTRUDA, a CRESPINO: Si el trobeu, digueu-li que hi he de parlar urgentment, i que l'espero a la merceria.

CRESPINO: De seguida. (*Se n'hi va.*)

GELTRUDA: Anem, que friso per sentir-vos. (*Entra a la botiga.*)

SUSANNA: Passeu, passeu, que de sentir en sentireu unes quantes. (*Entra.*)

CRESPINO: Es veu que hi ha algun embolic amb aquest senyor Evaristo. I aquest ventall... Estic content de tenir-lo jo. El Coroneta ja ha vist que l'hi han pres... Sort que no sospita de mi. No li deuen haver dit que hi he anat a comprar vi. Hi he arribat al moment just. Qui m'havia de dir que em trobaria el ventall a sobre d'una bóta? Són coses que passen, casualitats de la vida. Banau! Deixar el ventall a sobre d'una bóta! Mentre el mosso m'omplia l'ampolla, jo que sí, que l'agafo i me l'amago. I el talòs del Coroneta que em ve a demanar a mi si l'he vist, si jo en sé res. Ja seria ben babau, de dir-li que l'he agafat jo! Perquè després vagi dient que hi he anat expressament a robar-l'hi... En seria ben caçaç. I tant, és prou malxinat per dir-ho. Però on l'haig d'anar a buscar, el senyor Evaristo? A cal senyor Comte, no, perquè és a l'hostal treballant de valent. (*Fa senyal de menjar.*) Doncs me'n vaig a buscar per totes les Cases Noves. Només són sis o set: ja el trobaré. El que m'empipa és que encara estic a l'escapça del que ha dit la senyora Susanna. Però hi parlaré. Ai, si descobreixo que la Giannina me l'ha feta; ai, si resulta que és culpable!

Què faria? La deixaria? Sí, ves, oi? Però jo l'estimo.
De què deu anar? (*Va per anar-se'n.*)

ESCENA QUARTA

*El LLIMONETA, sortint del cafè, i els damunt dits; més tard,
el CORONETA.*

CRESPINO, *al LLIMONETA*: Que em sabries dir on és, el
senyor Evaristo?

LLIMONETA: Jo? I doncs? Que sóc el seu criat, per
ventura?

CRESPINO: Que vols dir que no podria ser a casa teva?

LLIMONETA: Si hi fos, l'hi veuries. (*S'avança.*)

CRESPINO: Llimoneta amarga del dimoni!

LLIMONETA: Què vol dir, aquest *Llimoneta*?

CRESPINO: Vine, vine, a fer-te arreglar les sabates. (*Se'n
va.*)

LLIMONETA: Tros d'ase! Ara correré a dir-li que el senyor
Evaristo és al jardí de casa. Què et sembla si ara que
l'home està content i feliç aniré a destorbar-lo! (*Crida:*)
Ep, hostaler!

CORONETA, *a la porta*: Què hi ha?

LLIMONETA: M'ha fet dir el senyor Evaristo que digueu
al senyor Baró que comenci a dinar, i que no l'esperí,
que ell està molt ocupat i no pot venir.

CORONETA: Digue-li que el missatge arriba tard, i que el
senyor Baró ja menja les postres.

LLIMONETA: Bé, bé, quan el vegi ja l'hi diré. (*Va per
anar-se'n.*)

CORONETA: Escolta, noi!

LLIMONETA: Maneu.

CORONETA: No has pas sentit a dir que algú s'hagi trobat un ventall?

LLIMONETA: Jo, no.

CORONETA: Si en sentissis res, fes-m'ho saber, si et plau.

LLIMONETA: Sí, senyor, no patiu. L'heu perdut vós?

CORONETA: El tenia jo. No sé com dimonis s'ha pogut perdre. Algun bandarra me'l deu haver pispat. I els beneits dels mossos de casa ni tan sols saben qui ha vingut a comprar vi. Però ai, si el descobreixo! Ai, si el descobreixo! Em refio de tu. (*Entra.*)

LLIMONETA: Jo hi faré tot el que podré. (*Se'n torna al cafè.*)

ESCENA CINQUENA

*El COMTE, a la finestra de l'hostal, i els damunt dits;
més tard, GIANNINA.*

COMTE: M'ha semblat sentir la veu del Llimoneta. (*Alt:*)
Ei, noi!

LLIMONETA, *girant-se*: Senyor!

COMTE: Porta'ns un parell de cafès dels bons.

LLIMONETA: Per qui, Il·lustríssim?

COMTE: Per mi.

LLIMONETA: Tots dos per vós?

COMTE: Un per mi, i un pel baró del Cedre.

LLIMONETA: Sereu servits.

COMTE: De pressa, i que sigui acabat de fer. (*Entra.*)

LLIMONETA: Els els portaré perquè sé que hi ha el Baró, que paga. (*Entra al cafè.*)

GIANNINA, *sortint de casa, sense la filosa*: Ei, Llimoneta!

LLIMONETA: També m'has de mortificar amb aquest nom de Llimoneta, tu?

GIANNINA: Au, vinga, no t' enfadis. No t' he pas dit nap, ni carbassa, ni síndria, ni albergínia.

LLIMONETA: Ja has acabat el rebost?

GIANNINA, *amable*: Vine aquí. Escolta: encara és allà, el senyor Evaristo?

LLIMONETA: On, allà?

GIANNINA: A casa teva.

LLIMONETA: A casa nostra?

GIANNINA, *impacienta*: Sí, a casa vostra.

LLIMONETA: La sala és aquí. Si hi fos, l'hi veuries.

GIANNINA: Vinga, home! Al jardí.

LLIMONETA: Vinga, dona! No en sé res. (*Entra al cafè.*)

GIANNINA: Tros de quòniam! Si tingués la filosa, l'hi posaria per collaret. I després diuen que sóc dolenta. Tothom m'està a sobre, tothom em maltracta. Aquelles senyores d'allà, aquesta poca-pena d'aquí, el Moreno, el Coroneta, en Crespino... Que se'n vagin tots plegats a pastar fang.

ESCENA SISENA

EVARISTO, *que surt corrent del cafè, i la damunt dita; més tard, el CORONETA.*

EVARISTO, a GIANNINA: Mi-te-la, mi-te-la! Sí queestic de sort.

GIANNINA: Ai, ai, què vol dir, aquesta alegria?

EVARISTO: Ai, Giannina, sóc l'home més feliç del món!

GIANNINA: Visca, sí que me n'alegro. Espero que em fareu donar satisfacció per totes les insolències que m'han arribat a dir.

EVARISTO: Sí, tot el que vulguis. Sàpigues, Giannina

meva, que era de tu que maliciaven. La senyora Candida ha sabut que t'havia donat el ventall; es pensava que l'havia comprat per tu. Estava gelosa de mi, és a dir, estava gelosa de tu.

GIANNINA: Estava gelosa de mi?

EVARISTO: Tal com ho sents.

GIANNINA, *cap al casal*: Au, que la ràbia se't mengi!

EVARISTO, *amb alegria i afany*: Es volia casar amb un altre per despit, per venjança, per desesperació. M'ha vist i ha caigut, desmaiada. He estat una estona sense poder-la veure. Finalment, per sort, la seva tia ha sortit de casa. Candida ha baixat al jardí del casal. Jo he esbotzat la tanca, he saltat la paret, m'he tirat als seus peus, he plorat, he suplicat, l'he convençuda... i l'he guanyada: és meva, és meva! Ja no hi ha res a témer.

GIANNINA, *escarminant-lo una mica*: Me n'alegro, me'n felicito, n'estic d'allò més cofoia. Serà vostra, vostra, sempre vostra. Creieu que em fa contenta, que m'omple de goig, que em fa feliç.

EVARISTO: Només hi ha posat una condició, per assegurar la meva felicitat completa.

GIANNINA: I quina és, aquesta condició?

EVARISTO, *com abans*: Per justificar-me del tot, per justificar-te a tu al mateix temps, i per donar-li una justa satisfacció, li he de presentar sens falta el ventall.

GIANNINA, *a part*: Doncs sí que estem bé!

EVARISTO, *encara afanyós*: Hi va el meu honor i el teu. Semblaria que l'havia comprat per tu, i això faria bones les seves sospites. Jo sé que ets una noia assenyada i prudent. Torna'm el ventall, si et plau.

GIANNINA, *confosa*: Senyor... Ja no el tinc, el ventall.

EVARISTO: Sí, és clar, tens raó. Te l'he donat, i no gosaria reclamar-te'l si no em trobés en aquest cas d'extrema necessitat. Te'n compraré un altre. Un de molt mi-

llor. Però, per l'amor de Déu, torna'm de seguida el que t'he donat.

GIANNINA: Però us dic, senyor, que ja no el tinc.

EVARISTO, *amb força*: Giannina, es tracta de la meva vida i de la teva reputació.

GIANNINA: Us juro i us rejuro pel meu honor i pel més sagrat que no el tinc, el ventall.

EVARISTO, *amb ardor*: Oh, Déu meu! I doncs, què n'has fet?

GIANNINA: Quan han sabut que jo tenia el ventall m'han saltat a sobre com tres gossos rabiosos...

EVARISTO, *furiós*: Qui?

GIANNINA: El meu germà...

EVARISTO: Moreno... (*Corre a cridar-lo a casa.*)

GIANNINA: No, atureu-vos. No el té pas, el Moreno.

EVARISTO, *picant de peus*: Doncs qui?

GIANNINA: L'he donat a en Crespino...

EVARISTO, *que corre a l'obrador*: Ei! On ets? Crespino...

GIANNINA: Però veniu aquí, escolteu...

EVARISTO: Estic fora de test.

GIANNINA: Ara ja no el té en Crespino.

EVARISTO: Doncs qui el té? Qui el té? Vinga, de pressa.

GIANNINA: El té aquell bestiot de Coroneta.

EVARISTO: El Coroneta? Vinga! (*A l'hostal:*) Coroneta!

CORONETA: Senyor.

EVARISTO: Dóna'm el ventall.

CORONETA: Quin ventall?

GIANNINA: El que tenia jo, i que és d'aquest senyor.

EVARISTO: Vinga, corre, no perdem temps.

CORONETA: Senyor, em sap molt greu...

EVARISTO: Què?

CORONETA: ...però el ventall ha desaparegut.

EVARISTO: Ha desaparegut?

CORONETA: Distretament l'he deixat a sobre d'una bóta.

L'hi he deixat, me n'he anat, he tornat, i ja no l'he tornat a trobar. Algú se l'ha endut.

EVARISTO: Doncs s'ha de trobar!

CORONETA: On? Si ja ho he regirat tot.

EVARISTO: Deu, vint, trenta sequins el podrien fer reparèixer?

CORONETA: Si no hi és, no hi és.

EVARISTO: Estic desesperat.

CORONETA: Em sap molt greu, però no sé pas què fer-hi.

(*Entra.*)

EVARISTO, *contra* GIANNINA: Tu ets la meva ruïna, la meva desgràcia.

GIANNINA: Jo? Quina culpa hi tinc, jo?

ESCENA SETENA

CANDIDA a la terrassa, i els damunt dits.

CANDIDA, *que el crida*: Senyor Evaristo?

EVARISTO: Mi-te-la, mi-te-la. Estic desesperat.

GIANNINA: Què diantre! Que s'acaba el món, per això?

CANDIDA, *que torna a cridar-lo*: Senyor Evaristo?

EVARISTO: Ah, estimada Candida meva, sóc l'home més afligit, més trasbalsat del món.

CANDIDA: Això vol dir que no hi ha manera de recuperar el ventall, oi?

GIANNINA, *a part*: Caram, ho ha endevinat a la primera!

EVARISTO, *a* CANDIDA: Quantes casualitats conjurades contra mi! Sí, és la pura veritat: el ventall s'ha perdut, i no hi ha manera de trobar-lo, per ara.

CANDIDA: Oh, ja m'imagino on deu ser.

EVARISTO: On? On? Si tinguéssiu cap indicati per recuperar-lo...

GIANNINA, *a* EVARISTO: Qui sap? Pot ser que algú l'hagi trobat.

EVARISTO, *a* GIANNINA: Vejam, escoltem-la.

CANDIDA: El ventall el deu tenir aquella a qui l'heu donat, i que ara no el vol tornar, amb tota la raó.

GIANNINA, *a* CANDIDA: No és pas veritat.

CANDIDA: Calla.

EVARISTO: Us juro pel meu honor...

CANDIDA: Ja n'hi ha prou. Jo ja he pres un determini.

No hauria dit mai de vós que em poséssiu a l'alçada d'una aixafaterrossos. (*Se'n va.*)

GIANNINA, *cap a la terrassa*: Què vol dir, aquest aixafaterrossos?

EVARISTO, *a* GIANNINA: Et juro per Déu que ets la causa de la meva desesperació, de la meva mort.

GIANNINA: Ei, ei, 'no feu l'animal.

EVARISTO: Ja ha pres el seu determini. Jo he de prendre el meu. Esperaré el meu rival i l'atacaré amb l'espasa.

O morirà l'indigne, o jo hi sacrificaré la vida... I tot això per culpa teva, per culpa teva, només.

GIANNINA, *a part*: Ui, val més que toqui el dos. Tinc por que no es torni boig. (*Se'n va a casa, a poc a poc.*)

EVARISTO: Déu meu! La passió m'oprimeix el cor. Em falla l'alè. Els peus no m'aguanten. Se m'entelen els ulls. Malaventurat de mi! Qui m'ajuda? (*Es deixa caure en una cadira del cafè i s'abandona, desmai.*)

GIANNINA, *que, girant-se, el veu caure*: Què passa? Què passa? Ara es mor, pobre desgraciat! Es mor! Ajuda. Ei, tothom! Moreno! Els del cafè!

ESCENA VUITENA

El LLIMONETA, amb les dues tasses de cafè, a punt per anar a l'hostal; el MORENO, que surt de casa i corre a ajudar EVARISTO; CRESPIÑO, TIMOTEO i els damunt dits; més tard, el COMTE.

CRESPIÑO, *arribant del carrer*: Ah, aquí el tenim, el senyor Evaristo. Què ha estat, això?

GIANNINA, *al LLIMONETA*: Aigua, aigua.

CRESPIÑO, *corrent a l'obrador*: Vi, vi.

LLIMONETA: Doneu-li vi. Jo portaré el cafè a l'hostal. (*Se'n va.*)

MORENO: Au, au, senyor Evaristo. A la caça, a la caça!

GIANNINA: Sí, a la caça, ja li pots anar al darrere amb un flabiol sonant, tu! Està enamorat. Vet aquí tot el seu mal!

TIMOTEO, *des de l'apotecaria*: Què hi ha?

MORENO: Veniu, veniu, senyor Timoteo.

GIANNINA: Veniu a socórrer aquest pobre cavaller.

TIMOTEO: Què li ha agafat?

GIANNINA: Ha tingut un atac.

TIMOTEO: L'haurem de sagnar.

MORENO: Que en sap Vostra Senyoria, de fer això?

TIMOTEO: Quan convé, es fa de tot. (*Se'n va a l'apotecaria.*)

GIANNINA: Ai, pobre senyor Evaristo, l'acabarà de fer malbé.

CRESPIÑO, *tornant de l'obrador amb un gerro de vi*: Vet-ho aquí. Això el retornarà. És un vi de cinc anys.

GIANNINA: Sembla que es refà una mica.

CRESPIÑO: Oh, això faria ressuscitar un mort.

MORENO: Au, au, coratge, animeu-vos.

TIMOTEO, *tornant de l'apotecaria amb un vas, uns retalls de drap i una navalla*: Ja sóc aquí. Vinga, despulleu-lo.

MORENO: I què li fareu, amb la navalla?

TIMOTEO: En cas de necessitat va millor que una llanceta.

CRESPINO: Una navalla?

GIANNINA: Una navalla?

EVARISTO, *aixecant-se patèticament*: Qui és que em vol assassinar amb una navalla?

GIANNINA: El senyor Timoteo.

TIMOTEO: Jo sóc un ciutadà honrat i no assassino ningú.

I quan es fa el que es pot no s'està obligat a més. (*A part:*) Que em tornin a cridar, i ja veuran si vinc! (*Entra a l'apotecaria.*)

MORENO: Voleu entrar a casa, senyor Evaristo? Reposeu al meu llit.

EVARISTO: Anem on vulguis.

MORENO: Doneu-me el braç, repengeu-vos en mi.

EVARISTO: Més em valdria deixar d'una vegada aquesta vida miserable!

Se'n va de bracet amb el MORENO.

GIANNINA: Si té ganes de morir-se, només li cal encomanar-se a l'apotecari.

MORENO: Ja som a la porta. Entrem.

EVARISTO: Pietat ben inútil per qui només té ganes de morir. (*Entren.*)

MORENO, *des de la porta*: Giannina, vine a preparar el llit pel senyor Evaristo. (*Entra.*)

GIANNINA també va per entrar.

CRESPINO, *crident-la*: Giannina?

GIANNINA: Què hi ha?

CRESPINO: Trobo que el planys molt, aquest senyor.

GIANNINA: Compleixo el meu deure, perquè som tu i jo, la causa del seu mal.

CRESPINO: Que ho siguis tu, no m'hi fico. Però, jo? Què hi tinc a veure, jo?

GIANNINA: Per culpa d'aquell remaleït ventall. (*Entra.*)

CRESPINO: Coi de ventall! Ja en dec haver sentit parlar un milió de vegades. Però me n'alegro pel poca-vergonya del Coroneta. És el meu enemic i ho serà sempre, mentre no m'hagi casat amb la Giannina. El podria deixar per terra, el ventall, en algun racó; però, i si algú el trepitja i el fa a trossos? Una cosa o altra haig de fer; no vull que m'emboliqui en cap trifulga. Prou he sentit dir que, en segons quins casos, paga just per pecador, i acabes deixant-hi fins la camisa. I jo, les poques camises que tinc les voldria conservar.

Se'n va al seu banc i agafa el ventall.

LLIMONETA: I el...

COMTE, *sortint de l'hostal*: Vine aquí, espera. (*Agafa un terròs de sucre i se'l fica a la boca.*) És pel refredat.

LLIMONETA: Per la gola.

COMTE: Què?

LLIMONETA: Dic que va bé per la gola. (*Se'n va cap al cafè.*)

El COMTE es passeja satisfet, donant mostres d'haver menjat bé.

CRESPINO, *avançant-se amb el ventall*: No sé si no... Sí, això serà el millor.

COMTE: Ah, bon dia, Crespino.

CRESPINO: Servidor de Vostra Senyoria Il·lustríssima.

COMTE, *baixet*: Ja m'has arreglat les sabates?

CRESPINO, *ensenyant el ventall*: Demà mateix quedareu servit.

COMTE: Què hi dus, en aquest paper?

CRISPINO: No ho sé, és una cosa que m'he trobat per terra a tocar de l'Hostal de la Posta.

COMTE: Deixa-m'ho veure.

CRISPINO: Vós mateix. (*L'hi dóna.*)

COMTE: Oh, un ventall! Algú, passant, el deu haver perdut. Què en vols fer, d'aquest ventall?

CRISPINO: Francament, no sé què fer-ne.

COMTE: Te'l vols vendre?

CRISPINO: Oh, vendre-me'l! No sabria què demanar-ne. Us sembla que deu ser de preu, aquest ventall?

COMTE: No ho sé, jo no hi entenc. Hi ha unes figures... però un ventall trobat a pagès no pot valdre gran cosa.

CRISPINO: Tant que m'agradaria que valgués força.

COMTE: Per vendre'l més bé, oi?

CRISPINO: No, i ara, Il·lustríssim: per tenir el goig de fer-ne ofrena a Vostra Senyoria Il·lustríssima.

COMTE, *content*: A mi? Me'l vols regalar a mi?

CRISPINO: Però com que no deu fer per vós...

COMTE: No, no, el seu mèrit deu tenir. Em sembla prou bonet. Gràcies, noi. I si puc fer res per tu, compta amb la meva protecció. (*A part:*) En faré un regal, i encara em farà quedar d'allò més bé.

CRISPINO: Només us demano un favor.

COMTE, *a part*: Ja m'ho pensava. Aquests no donen res de franc. (*Alt:*) Què vols? Digues.

CRISPINO: Us prego que no feu córrer que us l'he donat jo.

COMTE: I res més?

CRISPINO: Res més.

COMTE, *a part*: Encara és prou discret, pobre xicot. (*Alt:*) Si no vols res més... però vejам: per què no vols que se sàpiga que me l'has donat tu? No el deus pas haver robat?

CRISPINO: Perdoneu, Il·lustríssim, no en seria capaç...

COMTE: Doncs per què no ho vols, que se sàpiga que me

l'has donat tu? Si te l'has trobat, i l'amo no el reclama, no en sé veure la raó.

CRISPINO, *rient*: Jo sí que la veig.

COMTE: I quina és?

CRISPINO: Ja us ho diré: passa que tinc una enamorada.

COMTE: Ho sé molt bé: és la Giannina.

CRISPINO: I si la Giannina sabés que jo tenia aquest ventall i no l'hi he donat a ella, s'ho prendria a la valenta.

COMTE: Has fet bé de no donar-l'hi. No és ventall per una pagesa. (*Se'l fica a la butxaca.*) No pateixis, no ho diré a ningú, que me l'has donat tu. Però, ara que ho dius, com estan les coses amb la Giannina? Tens intenció de casar-t'hi de debò?

CRISPINO: Si us haig de ser franc... us confessaré que hi tinc una bona flaca. M'hi casaria ben de gust.

COMTE: Si és així, no tinguis por. T'hi faré casar aquesta tarda mateix, si vols.

CRISPINO: De debò?

COMTE: Que no saps qui sóc, jo, i el que val la meva protecció?

CRISPINO: Però, i el Coroneta, que també li va al darrere?

COMTE: El Coroneta? El Coroneta és un ximplet. T'estima, la Giannina?

CRISPINO: I tant.

COMTE: Doncs bé. A tu t'estima, i al Coroneta no el vol veure ni en pintura. Confia en la meva protecció.

CRISPINO: Fins aquí, jo també ho veig clar. Però, i el seu germà?

COMTE: Quin germà? Quin germà? Si la germana n'està contenta, el germà què hi pinta? Refia't de la meva protecció.

CRISPINO: Em refio de la vostra bondat.

COMTE: Sí, de la meva protecció.

CRISPINO: Me'n vaig a acabar d'arreglar les

COMTE: No ho diguis tan alt. I escolta: n'hauré de menester unes de noves.

CRESPINO: Sereu servit.

COMTE: Però les vull pagar, ho sents? No et pensessis que... Jo no la venc, la meva protecció.

CRESPINO: Oh, per un parell de sabates!

COMTE: Vés, vés per feina.

CRESPINO: Ara mateix. (*Va per tornar al banc.*)

El COMTE es treu el ventall i l'examina detingudament.

CRESPINO, *a part*: Punyeta! M'havia fugit del cap. La senyora Geltruda m'ha enviat a buscar el senyor Evaristo, l'he trobat aquí, i jo no n'hi he dit res. Però entre el desmai... i el ventall... me n'havia ben oblidat. Jo prou aniria a avisar-lo, però en aquesta casa no puc pas entrar-hi, si hi ha el Moreno. Té, ja sé què faré: aniré a trobar la senyora Geltruda, li diré que el senyor Evaristo és a ca la Giannina, i ella ja hi enviarà algú a buscar-lo. (*Entra a la merceria.*)

COMTE: Psè! (*Amb menyspreu:*) Per més que me'l miro, només és un trist ventall de no res. Què pot valer?... Jo què sé! Set o vuit sous? Si fos una mica millor, el regalaria a la senyora Candida, que precisament aquest matí se li ha trencat el seu. Però... i per què no? No és pas tan dolent, tampoc.

GIANNINA, *a la finestra*: No veig en Crespino. On deu haver anat, a aquesta hora?

COMTE: Aquestes figures no són gaire ben pintades, però no em semblen del tot mal dibuixades, tampoc.

GIANNINA, *a part*: Què és això que veig! Si el té el Comte, el ventall! Corro a despertar el senyor Evaristo. (*Se'n va.*)

COMTE: Bah! Un regal no el refusa mai ningú. Ja m'ho faré venir bé.

ESCENA NOVENA

*El BARÓ, que surt de l'hostal, i els damunt dits;
més tard, TOGNINO.*

BARÓ: Amic meu, m'heu ben plantat.

COMTE: Com que he vist que no teníeu ganes d'enraonar...

BARÓ: Sí, és veritat: no sé agafar-m'ho amb calma... Escolteu, us sembla que podríem intentar de tornar a veure aquestes senyores?

COMTE: Per què no? Calleu, se m'acut una bona idea. Voleu que us faci un present? Un present amb el qual podríeu fer una bella galanteria a la senyora Candida?

BARÓ: I quin és, aquest present?

COMTE: Sabíeu que aquest matí se li ha trencat el ventall?

BARÓ: És veritat, sí que m'ho han dit.

COMTE: Doncs aquí en teniu un. Anem a trobar-la, i l'hi regaleu. (*El dona al BARÓ.*) Mireu-lo, mireu-lo: no està pas malament.

BARÓ: I així, voleu...

COMTE: Sí, que l'hi regaleu. Jo no me'n vull fer cap mèrit. Us deixo tot l'honor per vos.

BARÓ: Acceptaré de bon grat aquesta bella ocasió. Però em permetreu que us demani què us ha costat?

COMTE: Què us importa, saber el que m'ha costat?

BARÓ: És que us el voldria pagar.

COMTE: I ara! Per què? Només faltaria. També vos m'heu regalat aquell parell de pistoles...

BARÓ: No sé què dir. Acceptaré el vostre delicat detall. (*A part, mirant-se'l.*) On dimoni el deu haver trobat, aquest ventall? És impossible que l'hagi comprat.

COMTE: Eh, què us en sembla? No és una bona galanteria? No arriba al moment precís? Ah, és que jo, en aquestes ocasions, sé molt bé el que cal fer. Sóc previsor. En

tinc tota una sala plena, de galanteries com aquesta per les dames. Au, anem-hi, no perdem més temps. (*Corre a trucar al casal.*)

TOGNINO, *a la terrassa*: Què maneu?

COMTE: Voldríem venir a saludar les senyores.

TOGNINO: La senyora Geltruda no és a casa, i la senyora Candida és a la seva cambra, reposant.

COMTE: Així que es despertí, avisa'ns.

TOGNINO: Sereu servit. (*Se'n va.*)

COMTE: Ho heu sentit?

BARÓ: Bé, haurem d'esperar. Com que haig d'escriure una carta a Milà, aniré a escriure-la mentrestant a ca l'apotecari. Si també voleu acompanyar-m'hi...

COMTE: No, no, a casa d'aquell no em ve gaire de gust d'anar-hi. Aneu a escriure la vostra carta, que jo em quedaré aquí a esperar que el criat ens avisi.

BARÓ: Molt rebé. Al primer senyal em tindreu amb vós.

COMTE: Refieiu-vos de mi, i no patiu.

BARÓ, *a part*: Ai, que poc me'n refio, d'ell! Ni d'ell ni de la tia. I de la neboda encara menys. (*Va a l'apotecaria.*)

COMTE: M'entretindré amb el llibre, amb la meva preciosa col·lecció de faules meravelloses. (*Es treu el llibre i s'asseu.*)

ESCENA DESENA

EVARISTO, *que surt de ca la GIANNINA, i el damunt dit.*

EVARISTO, *a part*: Ah, mi-te'l, encara és aquí. Em feia por que no se n'hagués anat, ja. No comprenc com m'he pogut adormir, amb tantes afliccions. La fatiga... l'esgotament... Però ara sóc un altre. L'esperança de recu-

perar el ventall... (*Alt:*) Senyor Comte, tinc l'honor de saludar-vos humilment.

COMTE: Per servir-vos. (*Continua llegint i rient.*)

EVARISTO: Em permetríeu que us digués dues paraules?

COMTE, *com abans*: De seguida estic per vós.

EVARISTO, *a part*: Si no té el ventall a la mà, no sé pas com treure el tema.

COMTE, *que s'aixeca rient, desa el llibre i s'avança*: Aquí em teniu. Què puc fer per servir-vos?

EVARISTO, *mirant si veu el ventall*: Perdoneu si us he destorbat.

COMTE: I ara, això rai! Ja l'acabaré una altra estona, la meva faula.

EVARISTO, *com abans*: No voldria semblar-vos massa atrevit.

COMTE, *mirant-se'l*: Què mireu? Que potser m'he fet alguna taca?

EVARISTO: Perdoneu, és que m'han dit que vós teníeu un ventall.

COMTE, *atabalant-se*: Un ventall? És veritat. Que l'heu perdut vós, potser?

EVARISTO: Sí, senyor, l'heu perdut jo.

COMTE: Però el món n'és ple, de ventalls. Com ho sabeu, que és el mateix que jo he trobat?

EVARISTO: Si tinguéssiu la bondat de deixar-me'l veure...

COMTE: Estimat amic, em sap greu, però heu fet una mica tard.

EVARISTO: Com, una mica tard?

COMTE: El ventall ja no el tinc jo.

EVARISTO, *agitat*: Ja no el teniu vós?

COMTE: No, l'heu donat.

EVARISTO, *encenent-se*: I a qui l'heu donat?

COMTE: Això és el que no us puc dir.

EVARISTO: Senyor Comte, necessito saber-ho; necessito aquest ventall, i vós m'heu de dir qui el té.

COMTE: No us en penso dir res.

EVARISTO, *esverant-se*: Per Déu, us juro que m'ho direu.

COMTE: Com s'entén! Gosaríeu faltar-me?

EVARISTO, *ardorós*: Ho dic i penso mantenir-ho: això no és digne d'un cavaller.

COMTE, *ardorós*: Ho sabeu, que tinc un parell de pistoles carregades?

EVARISTO: I a mi què me'n dieu, de les vostres pistoles? El meu ventall, senyor.

COMTE: Quina vergonya! Tant d'escàndol per un tros de ventall que no deu valdre ni cinc sous.

EVARISTO: Valgui el que valgui, vós no sabeu el que costa, i jo donaria per recuperar-lo... Sí, donaria cinquanta sequins.

COMTE: Donaríeu cinquanta sequins?

EVARISTO: Sí, tal com ho dic ho prometo. Si el pogués recuperar donaria cinquanta sequins.

COMTE, *a part*: Caram! Ni que fos pintat per Tiziano, o per Rafael d'Urbino.

EVARISTO: Au, senyor Comte, feu-me aquest favor, concediu-me aquesta mercè.

COMTE: Miraré què puc fer-hi; però serà ben difícil.

EVARISTO: Si la persona que el té volgués canviar-lo per cinquanta sequins, disposeu-ne com si fossin vostres.

COMTE: Si el tingués jo, aquesta proposta m'ofendria.

EVARISTO: No ho dubto gens ni mica. Però potser la persona que el té, no, que no s'ofendria.

COMTE: Oh, no, la persona que el té s'ofendria tant com jo, i potser inclús... Amic meu, us asseguro que m'heu ficat en un bon embolic.

EVARISTO: Doncs fem una cosa, senyor Comte. Aquí teniu una tabaquera d'or: només del pes de l'or ja val cinquanta-quatre sequins. I ja us podeu imaginar que el treball d'orfebreria en val un altre tant. Tant és. Per recuperar aquest ventall, l'ofereixo de bon grat. Teniu. (*La hi dóna.*)

COMTE: Que hi ha diamants, en aquest ventall? Jo no m'hi he fixat pas.

EVARISTO: No hi ha diamants, no té cap valor. Però per mi és un tresor preciós.

COMTE: Hauré de mirar si us puc fer content.

EVARISTO: Us ho prego, us ho suplico. Us ho agrairé amb l'ànima.

COMTE: Espereu-me aquí. (*A part:*) Sí que estic guarnit! (*Alt:*) Faré el que calgui per acontentar-vos... I així, voleu que doni la tabaquera a canvi del ventall?

EVARISTO: Sí, sí, doneu-la amb tota tranquil·litat.

COMTE, *que s'hi encamina*: Espereu-me aquí. (*Girant-se:*) I si aquesta persona em dona el ventall i no vol la tabaquera?

EVARISTO: Senyor, la tabaquera us l'he donada a vós. És cosa vostra, feu-ne l'ús que us convingui.

COMTE: Tal com sona?

EVARISTO: Tal com sona.

COMTE, *a part*: El Baró, al cap i a l'últim, és un cavaller, i és amic meu. (*Alt:*) Espereu-me aquí. (*A part:*) Jo, si fossin els cinquanta sequins, no els acceptaria; però una tabaquera d'or! Ja ho crec: això sí que és un present digne d'un noble com jo. (*Va a l'apotecaria.*)

EVARISTO: Sí, per justificar-me davant la meva adorada Candida, sacrificaria fins i tot la sang, si calgués.

ESCENA ONZENA

CRESPINO, *que surt de la merceria, i els damunt dits.*

CRESPINO, *a part*: Ah, aquí el tenim. (*A EVARISTO:*) Senyor, se us saluda. La senyora Geltruda voldria par-

lar amb Vostra Senyoria. És aquí, a la merceria, i us prega que tingueu la bondat d'entrar-hi, que us espera.

EVARISTO: Digues a la senyora Geltruda que l'obeiré amb molt de gust. Però que li suplico que vulgui esperar-me un momentet, just per veure si arriba una persona que haig de trobar amb urgència, i de seguida l'obeeixo.

CRESPINO: Sereu servit. Com us trobeu? Ja esteu més bé?

EVARISTO: Sí, molt més bé, gràcies a Déu.

CRESPINO: Em doneu una alegria. I la Giannina, també està bé?

EVARISTO: Em penso que sí.

CRESPINO: És una bona noia, la Giannina.

EVARISTO: Sí, és veritat. I sé que t'estima d'allò més.

CRESPINO: Jo també l'estimo, però...

EVARISTO: Però què?

CRESPINO: Que m'han dit coses...

EVARISTO: T'han dit coses de mi, potser?

CRESPINO: Si us haig de ser franc, sí, senyor.

EVARISTO: Amic meu, jo sóc un cavaller, i la teva Giannina una noia honesta.

CRESPINO: Oh, i tant, jo també ho crec. Però les males llengües sempre treballen.

El COMTE apareix a la porta de l'apotecaria.

EVARISTO, a CRESPINO: Au, vés a dir a la senyora Geltruda que hi vaig de seguida.

CRESPINO, *que se n'hi va*: Sí, senyor. (*A part:*) Ja puc estar tranquil, que no hi ha res. (*Passant a tocar del COMTE:*) Em refio de vós per la Giannina, senyor.

COMTE: Refia't de la meva protecció.

CRESPINO: Friso per veure-ho fet. (*Entra.*)

EVARISTO: Doncs què, senyor Comte?

COMTE: Aquí teniu el ventall. (*L'ensenya.*)

EVARISTO, *agafant-lo amb avidesa*: Oh, quina felicitat! No sabeu pas com us ho agraeixo!

COMTE: Mireu si és el vostre.

EVARISTO: Sí que ho és, i tant! (*Se'n vol anar.*)

COMTE: I la tabaquera?

EVARISTO: No en parlem més. Disposeu d'aquest humil servidor vostre. (*Corre i entra a la merceria.*)

COMTE: D'això se'n diu no saber preveure les coses a la perfecció! Jo que em pensava que era un ventall tan ordinari, i resulta que té tant de valor! Tant, que ha valgut la pena de canviar-lo per aquesta tabaquera d'or de tant de preu! (*Agafa la tabaquera.*) Evaristo no ha valgut que l'hi tornés. El Baró, segurament... no l'hauria acceptada de cap de les maneres... Sí, és veritat que l'ha disgustat una mica que li tornés a demanar el ventall; però, quan li he dit que el regalaria jo en nom seu, s'ha calmat una mica. En compraré un altre de tres o quatre sous, i també farà el fet.

CRESPINO, *tornant de la merceria*: Sort que al final el meu encàrrec ha acabat bé. La senyora Geltruda es mereix ser servida. Ah, senyor Comte, així, em doneu bones esperances?

COMTE: Boníssimes. Avui tinc un dia de sort, i tot em rutlla com una seda.

CRESPINO: Tant de bo que això meu també us rutlli igual!

COMTE: Sí, de seguida, espera't. Ei, Giannina!

GIANNINA, *sortint de casa*: Senyor, què voleu? (*Irritada:*)
Què hi ha?

COMTE: Calma, noia, què és aquesta fúria? Només et vull fer un bé: només vull casar-te.

GIANNINA: No us necessito pas.

CRESPINO, *al Comte*: Ho veieu?

COMTE, *a CRESPINO*: Espera't. (*A GIANNINA:*) Vull casar-te a la meva manera.

GIANNINA: I jo us dic que no.

COMTE: I vull donar-te per marit en Crespino.
GIANNINA, *contenta*: En Crespino?
COMTE, *a* GIANNINA: Eh? Què hi dius?
GIANNINA: Que sí, senyor, que de tot cor i amb tota l'ànima.
COMTE, *a* CRESPIÑO: El veus, l'efecte de la meva protecció?
CRESPIÑO: Sí, senyor, que el veig.

ESCENA DOTZENA

El MORENO, que surt de casa, i els damunt dits.

MORENO: Què hi fas, aquí?
GIANNINA: I tu què n'has de fer?
COMTE: La Giannina es casarà sota els auspicis de la meva protecció.
MORENO: Sí, senyor, hi estic d'acord. I tu hi consentiràs si et plau per força.
GIANNINA, *amb serietat*: Hi consentiré de molt bon grat.
MORENO: És el que més et convé.
GIANNINA: I per demostrar-te que hi consento, dono la mà a en Crespino.
MORENO, *amb afany*: Senyor Comte?
COMTE, *plàcidament*: Deixa-la fer.
MORENO: No us havíeu compromès amb el Coroneta, senyor Comte?

ESCENA TRETZENA

El CORONETA, que surt de l'hostal, i els damunt dits.

CORONETA: Qui em crida?

MORENO: Vine aquí, vine. El senyor Comte vol que la meva germana es casi.

CORONETA, *excitat*. Senyor Comte...

COMTE: Jo sóc un cavaller just, un protector enraonat, humà. La Giannina no et vol, i jo no puc, no vull, no m'està bé forçar-l'hi.

GIANNINA: Sí, senyor, jo vull en Crespino, mal que us pesi a tots plegats.

CORONETA, *al* MORENO: I tu què hi dius?

MORENO, *al* CORONETA: I tu què hi dius?

CORONETA: Que no m'importa un rave. Qui no em vol no se'm mereix.

GIANNINA: Doncs ja està dit.

COMTE, *a* CRESPINO: Vet aquí l'efecte de la meva protecció.

CORONETA: Senyor Comte, he enviat l'altra bóta de vi.

COMTE: Porta'm el compte i et pagaré. (*Mentre ho diu, es treu la tabaquera d'or i en polsa tabac.*)

CORONETA, *a part*: Si té una tabaquera d'or, em deurà pagar. (*Se'n va.*)

MORENO, *a* GIANNINA: Al final, te n'has sortit, d'anar a la teva.

GIANNINA: Em sembla que sí.

MORENO: Si mai te n'has de penedir, ja t'ho faràs.

COMTE: No se'n penedirà mai: tindrà la meva protecció.

MORENO: Pa, pa és el que cal, i no protecció. (*Entra a casa.*)

COMTE: I així, quan hi anirem, a casament?

CRESPINO: Aviat.

GIANNINA: De seguida.

ESCENA CATORZENA

El BARÓ, que surt de l'apotecaria, i els damunt dits.

BARÓ: I bé, senyor Comte, ja heu vist la senyora Candida? Li heu donat el ventall? Per què m'heu volgut privar del plaer de regalar-l'hi jo mateix?

GIANNINA, *a part*: Com s'entén! No el té el senyor Evaristo?

COMTE: Encara no l'he vista, la senyora Candida. I d'això del ventall... en tinc molts d'altres, i ja us n'he destinat un de millor. Ah, ja tenim aquí la senyora Geltruda.

ESCENA QUINZENA

GELTRUDA, EVARISTO i SUSANNA, que surten de la merceria.

GELTRUDA, *a SUSANNA*: Feu-me el favor de fer baixar la meva neboda. Digueu-li que vingui aquí, que hi haig de parlar.

SUSANNA: Sereu servida. (*Va al casal, truca, obren, i entra.*)

GELTRUDA, *baix, a EVARISTO*: No em ve de gust que el Comte i el Baró entrin a casa. A aquesta hora podem enraonar aquí mateix.

COMTE: Senyora Geltruda, justament ara el senyor Baró i jo us volfem fer una visita.

GELTRUDA: Honradíssima. Ara que és l'hora d'anar a passeig, prendrem una mica la fresca.

BARÓ, *seriós*: Benvingut, senyor Evaristo.

EVARISTO, *aspre*: Servidor vostre.

ESCENA SETZENA I ÚLTIMA

CANDIDA i SUSANNA, *que surten del casal, i els damunt dits.*

CANDIDA: Què mana, la meva senyora tia?

GELTRUDA: Anem a fer quatre passes.

CANDIDA, *a part*: Ah, també hi ha el deslleial d'Evaristo!

GELTRUDA, *a CANDIDA*: Com és que no portes el ventall?

CANDIDA: Que no ho sabeu, que aquest matí se m'ha trencat?

GELTRUDA: Ai sí, és veritat. Tant de bo en poguéssim trobar un altre!

BARÓ, *baixet, al COMTE, burxant-lo, afanyós, amb el colze*:
Ara és el moment de donar-l'hi.

COMTE, *baixet, al BARÓ*: No pas en públic.

GELTRUDA: Senyor Evaristo, no en tindríeu pas cap, per casualitat?

EVARISTO: I tant, i a la vostra disposició. (*L'ensenya a GELTRUDA, però no l'hi dóna.*)

CANDIDA es gira d'esquena amb irritació.

BARÓ, *al COMTE*: És el vostre ventall.

COMTE, *al BARÓ*: I ara, què us empatolleu!

BARÓ, *al COMTE*: Traieu el vostre.

COMTE, *al BARÓ*: No, ara no.

GELTRUDA: Neboda, no vols acceptar la mercè del senyor Evaristo?

COMTE, *al BARÓ*: Veieu com no l'accepta?

BARÓ, *al COMTE*: Doneu-me el vostre, doneu-me'l a mi.

COMTE, *al BARÓ*: Que voleu provocar un duel?

GELTRUDA: Es pot saber per què no vols acceptar aquest ventall?

CANDIDA, *a GELTRUDA, amb èmfasi*: Perquè no és meu,

perquè no m'estava destinat a mi. I perquè no convé ni al vostre honor ni al meu que jo l'accepti.

GELTRUDA: Senyor Evaristo, us toca a vós explicar-vos.

EVARISTO: Ho faré, si se'm permet.

CANDIDA, *que se'n vol anar*: Amb permís.

GELTRUDA: Queda't aquí, t'ho mano. (*Candida es queda.*)

BARÓ, *al* COMTE: Quin embolic és, això?

COMTE, *al* BARÓ: Jo no en sé res.

EVARISTO, *a* SUSANNA: Senyora Susanna: el coneixeu, aquest ventall?

SUSANNA: Sí, senyor, és el que m'heu comprat aquest matí, i que jo, imprudentment, he cregut que havíeu comprat per la Giannina.

GIANNINA, *a* SUSANNA: Ah, així m'agrada: *imprudentment*.

SUSANNA: Sí, confesso el meu error: i tu aprèn de mi a fer justícia a la veritat. Al cap i a l'últim, jo tenia una mica de raó, perquè el senyor Evaristo bé te l'havia donat.

EVARISTO, *a* GIANNINA: Per què te l'havia donat, aquest ventall?

GIANNINA: Per donar-lo a la senyora Candida. Però quan anava per donar-l'hi, m'ha engegat amb males maneres i no m'ha deixat dir ni una paraula. En acabat, jo us l'he volgut tornar, però com que vós ja no el volíeu, l'he donat a en Crespino.

CRISPINO: I jo he caigut a terra, i el Coroneta me l'ha pres.

EVARISTO: Però on és, el Coroneta? Com és que se li ha escapat de les mans?

CRISPINO: No, no el crideu, que, aprofitant que no hi és, ja us diré jo la veritat. Cremat com estava, he entrat a l'hostal a buscar vi: l'he trobat per casualitat i me l'he endut.

EVARISTO: I què n'has fet?

CRISPINO: L'he regalat al senyor Comte.

COMTE: I jo al senyor Baró.

BARÓ, *al* COMTE, *irritat*: I vós me l'heu tornat a prendre!

COMTE: Sí, i l'he tornat al senyor Evaristo.

EVARISTO: I jo ara en faig ofrena a la senyora Candida.

CANDIDA fa una reverència, agafa el ventall i tot rient es torna a animar.

BARÓ, *al* COMTE: Què és, aquesta comèdia? Què és, aquest embull? I ara resulta que jo sóc la riota de tothom per culpa vostra?

COMTE: Us juro per Déu, senyor Evaristo, us juro per Déu...

EVARISTO: Au, au, senyor Comte, no us esvereu. Vós i jo som amics, oi? Doneu-me un pessic de rapè, si us plau.

COMTE: Jo sóc fet així: si és a bones, no permeto mai que les sangs em bullin.

BARÓ: Doncs si no us bullen a vós, ja em bulliran a mi les meves.

GELTRUDA: Senyor Baró...

BARÓ, *a* GELTRUDA: I vós, senyora, també us voleu divertir amb mi?

GELTRUDA: Perdoneu-me. Vós em coneixeu ben poc, senyor. No he pas faltat a cap dels meus deures. He escoltat les vostres proposicions; la meva neboda les havia escoltades i acceptades, i jo hi consentia de bon grat.

COMTE, *al* BARÓ: Ho veieu? Perquè jo hi havia parlat.

BARÓ, *a* CANDIDA: I vós, senyora, per què m'havíeu de donar il·lusions? Per què m'havíeu d'enganyar?

CANDIDA: Us en demano disculpes, senyor. Estava trasbalsada per dues passions contràries: la venjança em volia fer vostra, i l'amor m'ha tornat a Evaristo.

COMTE: Ep, d'això en sóc ben innocent, jo.

EVARISTO, *al* BARÓ: I vós, si haguéssiu estat menys impetuós i més bon amic, no us hauríeu trobat en aquest embull.

BARÓ: Sí, és veritat, reconec el meu error i jo mateix condemno la meva feblesa. Però detesto la mena d'amistat i de comportament del senyor Comte. (*Saluda i se'n va.*)

COMTE: Ca, home, ca, si som d'allò més amics. Fa broma. Entre nosaltres, col·legues, ja ens coneixem. Vinga, a celebrar aquestes noces: a casament!

GELTRUDA: Entrem a casa, i espero que tot s'arreglarà a satisfacció de tothom.

CANDIDA es venta amb el ventall.

GELTRUDA, a CANDIDA: Estàs contenta de tenir per fi el teu sospirat ventall?

CANDIDA: N'estic tan contenta que no ho puc pas explicar.

GIANNINA: Caram de ventall! Ens ha fet anar de bòlit a tots plegats, del primer a l'últim.

CANDIDA: Que és de París, aquest ventall?

SUSANNA: Ve de París, us ho asseguro.

GELTRUDA, als comedians: Anem, us convido a tots a sopar. Beurem a la salut del qui l'ha fet. (*Al públic:*) I donarem humilment les gràcies als que ens han fet l'honor d'aguantar-lo.

APÈNDIX I

VERSIÓ ALTERNATIVA DEL FINAL ORIGINAL

GELTRUDA, *als comedians:*

I ara, si us plau venir a la meva taula,
brindarem per l'autor d'aquesta faula:

Un porró de xarel·lo del país
pel venecià adorat de tot París!

(Al públic:)

I a vosaltres, que ens heu acompanyat,
us en paguem les gràcies al comptat.

APÈNDIX II

FINAL ALTERNATIU

PER A LES REPRESENTACIONS DEL TEATRE DEL SOL

En cas que el final resulti massa llarg, es poden suprimir els rodolins dels personatges menys rellevants.

GELTRUDA, *als comediants*:

I ara, amics, si sou servits
i voleu venir a la taula,
brindarem pels acudits
de l'autor d'aquesta faula.

*Els personatges avancen cap al prosceni per parelles
per acomiadar-se del públic.*

COMTE, *ràpid*:

A la taula del convit,
ja se sap: al primer crit!

BARÓ, *mortificat*:

Ja em direu si no és pega
de tenir un semblant collega!

CORONETA, *consolant-se*:

Si l'amor no em vol a mi
que no em deixi almenys el vi.

TIMOTEO, *professional*:

Per aquesta malaltia
no conec millor metgia.

TRINQUIS, *incrèdul*:

Per un cop que no rebré
si una copa es fa malbé...

LLIMONETA, *no gaire decidit*:

Si em promet l'amfitriona
que no hi posaran llimona...

TOGNINO, *amoïnat*:

Com si ho veiés a venir,
que servir em tocarà a mi!

MORENO, *engrescat*:

Doncs a mi em va de primera
perquè ja no tinc cuinera.

SUSANNA, *sola, com una mestra*:

Si en la trama i en l'ordit
hem desembullat la troca
fins a fer-ne aquest teixit,
ves si no farem patxoca!

CRESPINO, *cofoi*:

Ja està bé si acaba bé,
diu que deia un batxiller.

GIANNINA, *irònica*:

Sí que devia ser savi,
de dir allò que deia l'avi.

EVARISTO, *invitant Candida*:

¿No l'obrireu, el ventall
que ha costat tant de treball?

CANDIDA, *amb una certa picardia*:

Em faria ben contenta
descobrir que també venta.

FITXA D'ESTRENA

Aquesta versió d'*El ventall* es va estrenar al Teatre del Sol, a Sabadell, el dia 27 d'octubre de 1990, i s'hi va representar fins a mitjan desembre del mateix any, amb el repartiment següent:

EVARISTO	Joan Vives
GELTRUDA	Fanny Bulló
CANDIDA	Mercè Adalid
BARÓ DEL CEDRE	Josep Barceló
COMTE DE ROCAMARINA	Lluís Matas
TIMOTEO	Francesc Moragas
GIANNINA	Montse Vidal
SUSANNA	Carne Rocabruna
CORONETA	Manel Labrandero
CRESPINO	Carles Cano
MORENO	Josep Seguí
LLIMONETA	Joan B. Torrella
TOGNINO	Francesc Fusté
TRINQUIS	Marc Clapés

Espai escènic
Vestuari
Música
Direcció

Ramon Ribalta
Jordi Fité
Toni Ten
Ramon Ribalta i Jordi Fité

TAULA

PRESENTACIÓ .	5
BIOBIBLIOGRAFIA	15
EL VENTALL .	19
ACTE PRIMER	23
ACTE SEGON	45
ACTE TERCER	79
APÈNDIX 1	117
APÈNDIX 2 .	119
FITXA D'ESTRENA	121

Aquesta edició
d'*El ventall*
ha estat acabada d'imprimir
a la ciutat de Barcelona
el trenta de novembre
de mil nou-cents noranta-tres

Darrers títols publicats:

27. William Shakespeare,
Mesura per mesura
28. William Shakespeare,
El rei Ricard III
29. Eugène Labiche,
El més feliç dels tres
30. Alfred de Musset, *Fantasio* i
No feu bromes amb l'amor
31. Heinrich von Kleist,
El càntir trencat
32. Aristòfanes, *Lisístrata*
(segona edició)
33. Pierre de Marivaux, *La disputa*
34. Henrik Ibsen, *Espectres*

Goldoni va escriure *El ventall* a partir del guió de *L'eventail*, que havia fet el 1763 per a la Comédie Italienne de París. Així, convertit en una veritable comèdia en italià per a Venècia, sorgí el 1764 *Il ventaglio*, estrenada el 1765 al teatre San Luca. *El ventall* consta d'escenes molt curtes i està pensada per a actors que normalment haurien actuat més amb el gest que amb la paraula; la comèdia es descabdella amb una precisió de rellotgeria en un escenari invariable i amb una economia verbal quasi impròpia del comediògraf italià, que en aquest cas sacrifica les paraules al gest i al moviment. Goldoni ens presenta, com a ell li agradava, un retall de la societat del seu temps a través d'un poblet de la vora de Milà. Tot plegat amb una estructura d'un gran equilibri i perfecció i sempre resolt amb una gràcia inefable.

N'hi ha una primera versió en català, deguda a Narcís Oller, que data del 1938. En la publicació present reproduïm la versió feta per Miquel Descot el 1990 per al Teatre del Sol de Sabadell.

ISBN 84-7794-255-2

9 788477 942559